

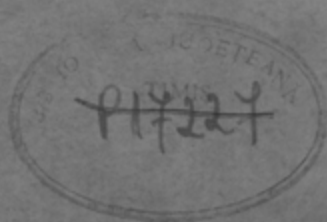
DS II
170
ANUL III

Nr. 9—10

SEPTEMBRIE—OCTOMBRIE 1946

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUELEŢEASCĂ ŞI DE ŞTIINŢĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEŞULUI

CARANSEBEŞ, 1946

TIPARUL TIPOGRAFIEI DIECEZANE, CARANSEBEŞ

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

SUB PATRONAJUL

P. S. S. EPISCOPULUI VENIAMIN AL CARANSEBEȘULUI

Redactor:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ
Academia teologică, Caransebeș

APARE LUNAR

Administrator:

Prot. TEODOR ROȘCA
Casleria Diecezană, Caransebeș

Înscrisă în Registrul publicațiilor periodice la Tribunalul Caransebeș, Nr. 4—1944.

Autorizația de apariție Nr. 3513—1946.

CUPRINSUL :

REDACȚIA :

Prof. univ. Dr. S. RELI:

Prof. Dr. D. I. BELU:

Prof. ZOSIM OANCEA:

Pr. Dr. MIHAIL CAZACU:

Prof. Dr. G. P. COTOȘMAN:

Prof. I. BULEA:

Prof. Dr. M. BĂNESCU:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ:

Prof. Dr. PETRU REZUȘ,

Pr. Prof. VIRGIL TURCAN:
P. R.:

Apostolat modern

3 Capitole de sinteză din istoria bisericii române

Funcția etică a asociațiilor religioase ortodoxe

Crucea și tineretul

Legea iubirii

*Biserica românească din Banat înainte de venirea
Ungurilor în Europa*

Principiile creștine în școala poporului

Improvizația în predică

COMENTARII : Taina lui Lazăr din Betania

*PORTRETE ORTODOXE : Marele teolog ortodox Euseviu
Popovici, Istoricul bănățean Dr. Ion Sârbu*

*RECENSII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE : Închinare înalt
Prea Sfințitului Patriarh Nicodim al României, Trei sute
de ani dela Răspunsul lui Varlaam la Catehismul cal-
vinesc 1645, O dispută dogmatică din veacul XVII la
care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin
Brâncoveanu și Antim Ivireanu, Autohtonii Românilor
în Banat, Pe baza toponimiei, Melhisedec, Graiul
bănățean*

*NOTE : Prezenteism, 400 de ani dela moartea lui Martin
Luther*

*CRONICĂ : Inceștinarea Japoniei, Catedrala Caransebe-
șului, Consiliul de securitate și Conferința de pace,
Societatea Română de Teologie Ortodoxă*

BIBLIOGRAFIE TEOLOGICA

ALTARUL BANATULUI

REVISTĂ DE ZIDIRE SUFLETEASCĂ ȘI DE ȘTIINȚĂ TEOLOGICĂ
A EPARHIEI CARANSEBEȘULUI

Apostolat modern

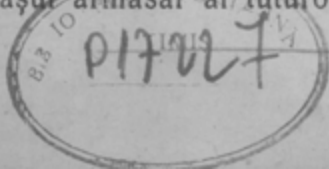
Acel „*tuturor toate m'am făcut*” al apostolului neamurilor Pavel răsună peste veacuri, mereu actual și de-o nebănuită amplitudine în toate vremurile.

„*Pentru ca pe toți să-i mântuesc*” este scopul nobil, pe care l-a avut înainte acest apostol între apostoli, care i-a luminat cu focul dragostei de Hristos și aproapele toată viața, purtându-l dintr'o parte într'alta a lumii, sbuciumându-l fără răgaz și fără odihnă...

Pavel, apostolul țărilor și al neamurilor, dela chemarea sa în apostolat și până la moartea sa, subt sabia romană, n'a pregetat o clipă, n'a precupețit nicio efortare în slujba evangheliei lui Hristos. Debil și bolnăvicios, prizărit la făptură și nearătos, apostolul Pavel desfășoară adevărate minuni de misionarism în începuturile de răspândire și de consolidare ale creștinismului. Nicio piedică, ridicată în cale de vitregia vremurilor și a oamenilor, nu este de neînfrânt pentru arzătoarea pasiune a lui Pavel.

Ca și în acel început de viață creștină și astăzi lumea ridică mereu alte probleme de rezolvat în calea victorioasă a religiei creștine, mereu alte suflete împătimate de „relele veacului” își caută mântuirea, mereu alte piedici se ridică în calea operei binecuvântate de luminare a noroadelor și de mântuire a lor...

Alți apostoli Pavel, înflăcărați de dragostea evangheliei lui Hristos, trebuie să se ridice din colbul drumului, unde i-a aruncat năvălașul armăsar al tuturor modernismelor împotrivoare la

opera de misionare a lumii, și să pornească subț flămurile unui apostolat, care să nu cunoască înfrângere și slăbiciune.

La marile sfârșituri de cataclisme sociale se pun în calea omenirii cele mai grele probleme de rezolvat, căci totdeauna omenirea caută drumuri noi din impasuri vechi, soluții fericite din nenorociri copleșitoare, organizări ideale pe dărâmături generalizate.

La capăt apocaliptic de războiu și în zori reconstructive de pace, creștinismul samaritean se află mai mult decât oricând lângă inima bolnavă a umanității, care a suferit atâtea prăbușiri de valori, cu ample rezonanțe în interiorul ei, și este măcinată de atâtea tare morale.

Creștinismul trebuie să dăruiască acestei lumi, fără pace și ogoiu, valorile sale doctrinale, soteriologice, culturale și etice fără egal, care să îndumnezeiască făptura, eliberându-o dintr'un prizonierat mortal.

Nicio altă valoare umană, cu un curs excelent la bursa valorilor moderne, nu poate înlocui miracolul creștin, care nu este legat de individ, de loc și de timp, ci are categorii de viață și de acțiune transcendente.

Apostolii moderni au, deci, teren de muncă prisositor. Ei trebuie să înceapă misiunea lor de proporții universale în fața răului, fără a precupeți osteneala și pericolul.

Din conștiința contemporană trebuie scoasă ideea preconcepută a nevinovăției și a suveranității totale a omului și introdusă ideea vinovăției sale și a păcatului, precum și aceea a dependenței sale de Dumnezeu.

Omul trebuie să devină în creație ceea ce el este: creatură imperfectă și mărginită, care are nevoie de ajutor, nu stăpân tiran cu veleități de izgonire până și a ființei și realităților divine.

Pentru aceasta apostolatul modern trebuie să fie un apostolat universal, care să înglobeze întreaga activitate mântuitoare a Domnului nostru Iisus, prin care El a reșezat omul în raporturi de amiciție și colaborare cu Divinitatea.

Apostolatul modern nu va fi, astfel, numai strict didascal, ori misionar, ori cultural-social, ci va cuprinde toate aceste manifestări singularizate ale geniului pastoral al Bisericii creștine.

În fața imenselor greutăți ce stau în calea apostolului

modern, universalitatea mijloacelor de misionare va asigura o victorie mai sigură decât segregarea lor.

Apostolatul modern trebuie să fie un apostolat dinamic, înflăcărat de razele celei mai arzătoare dragoste pentru Hristos și seamăn, căci numai așa apostolul modern va sălta peste neputințele sale multe și se va transforma într'un Pavel, care să sufere și să moară pentru cauză...

Căci mai presus de toate apostolatul modern este un apostolat martiric și jertfa este cartea sa de recomandare în fața lumii și dovada sigură a victoriei sale.

REDACTIA

3 Capitole de sinteză din istoria bisericii române

2. Organizația Bisericii române până în sec. XIV-lea

Primele știri despre o organizație a Bisericii în ținuturile românești le avem pentru provincia Sciția Mică minoră (Dobrogea) privitoare la episcopia dela Tomis (Constanța). Cunoaștem nominal, începând dela finea sec. III, un șir, aproape complet, de 11 episcopi ai Tomisului: Evangelicus, pe vremea lui Dioclețian (c. 290), Phillus, apoi, după un gol, Bretaniu, pe vremea împ. Valens, Gerontius, care ia parte la sinodul II. ecumenic (381), Theotinus I (c. 400) Timoteus (431) Ioan (c. 448), Alexandru, (449), Theotinus II, contemporan cu împăratul Leon (457-474), Paternus, pe vremea împ. Justinian, și Valentinianus (c. 550). Episcopia dela Tomis, unde era sediul mitropolitan al provinciei, pare să fi fost autonomă.

Afară de episcopia dela Tomis se mai amintesc, în această epocă, în Dobrogea episcopii dela Axio polis (Cernavodă) și Noviodunum (Isaccea). Dar despre aceste episcopi ne lipsesc știri pentru sec. VII-VIII.

La nordul Dunării, în Dacia Traiană, cunoaștem din actele sinodului I ecumenic din 325, pe episcopul „Theophilus al Gothiei”. Unde și-a avut scaunul acest episcop al „Gothiei” nu se știe, totuși e cunoscut, că pe această vreme, ținuturile din Dacia Traiană, primiră numele de „Gothia”, și anume întreaga regiune dela răsăritul Oltului până spre sudul Moldovei, care făcea parte din cercul administrativ al guvernatorului Sciției Mici. Având în vedere, că pe timpul împ. Constantin cel Mare ținuturile Daciei Traiane erau iarăși alipite la Imperiul roman, suntem îndreptățiți a conchide, că Theophilus, care semnează actele sinodului I ecum. ca episcop al Gothiei, făcea aceasta în numele Bisericii din Dacia romană, din stânga Dunării, dependentă sub raport ecleslastic, de Sciția Minoră, îndeosebi de episcopia autonomă dela Tomis.

În a doua jumătate a sec. IV. și începutul sec. V., ținuturile românești erau păstorite de episcopul Nicetas din Remesiana († 420), cel mai mare misionar al strămoșilor români.

Afară de Niceta din Remesiana și de urmașii săi, activează și celalți episcopi din numeroasele cetăți sud-dunărene ca păstori ai poporului daco-roman de pe ambele țărmuri ale Dunării, dela Sirmium, capitala Panoniei, și Singidunum (Belgradul sârbesc) până la Noviodunum (Isaccea) și Marea Neagră.

În sec. V și VI., când creștinismul Daco-Romanilor se întărește pe deplin în Dacia Traiană, Biserica de aici rămâne strâns legată, încă de pe timpul episcopului Niceta, cu ierarhia bisericească din dieceza Daciei

Aureliane, din sudul Dunării. Aceasta ne o confirmă o serie de mărturii monumentare și literare din timpul împăratului Justinian (527-565). Istoricul Procopius mărturisește, că împăratul Justinian a prefăcut toate orașele și târgurile dela Dunăre în cetăți întărite spre a împiedeca pe barbari să treacă în imperiu. În acest scop socotit el necesar să-și întindă sistemul său de fortificațiuni și asupra unui teritoriu întins de pe malul stâng al Dunării, înaintând în unele locuri cu cetățile sale mult mai spre nord de fosta graniță a Daciei Traiane, în Banat și Oltenia. Prin aceste cetăți se întăriră legăturile Daciei Traiane cu țărmul drept al Dunării, chiar cu urmări oficiale sub raport bisericesc.

În anul 535, prin novela XI, Justinian înființează o arhiepiscopie nouă, cu centrul în orașul Tauresium, locul natal al împăratului, numit „Justiniana Prima”, în Dacia Aureliană de mijloc (azi Prokoplje în Sârbia). Arhiepiscopul din Justiniana Prima primește sub jurisdicțiunea sa toate episcopiile latine din prefectura Iliricului, precum și episcopiile din Aquae, Novae și Abrittus, ca și bisericile din cetățile de-a-stânga Dunării, adică din Banat și Oltenia. Arhiepiscopul din Justiniana Prima era obligat să rânduiască toate cu deplină puteri, cum va crede de cuviință. Astfel putem afirma, cu privire la vechimea organizației Bisericii daco-romane din Dacia Traiană apuseană, că această organizare s'a făcut în atârănare directă de Biserica mamă din sudul Dunării.

Partea de răsărit a Daciei Traiane, adică părțile Munteniei răsăritene și ale Moldovei, rămase însă supusă, sub raportul organizației bisericești, episcopulul autonom din Sciția Minoră, dela Tomis.

În sec. VI., VII. și până la jumătatea sec. VIII, Românii din Dacia Traiană stăteau încă fără o organizație bisericească proprie. În cursul sec. VII. slăbește autoritatea arhiepiscopiei din Justiniana, în urma așezării Slăvilor în cuprinsul teritorilor ei jurisdicționale din sudul Dunării, iar în sec. VIII întreaga biserică din sudul Dunării, și împreună cu ea și partea apuseană a bisericii din Dacia Traiană, este supusă direct patriarhiei din Constantinopole, de către împăratul Leon III Isaurul în anul 732. De atunci patriarhia Constantinopolului va începe să organizeze și Biserica Românilor din nordul Dunării, într-o mitropolie, numită în documente a „Celtziniei”, din care făceau parte eparhiile din Dobrogea, precum și câteva episcopii dintre Dunăre și Carpați, între cari episcopiile Argeșului și Tomisului.

Izvorul istoric — semnalat de prof. D. Stănescu, — care atestă existența „Mitropoliei Celtziniei, a Munteniei și a Tarilor” este o consemnare a celor 81 de Mitropolii cu episcopiilelor sufragane, supuse Patriarhiei din Constantinopole, în timpul împăratului Leon VI Filosoful (886-912), împăratul legalizând orânduiala lor și dându-le forma legală în Stat, pe la anul 904-907.

Mitropolia Celtziniei figurează sub nr. 56 și cuprindea regiunile dela coama Carpaților orientali și meridionali, cu Argeșul, Dealul, Chilia, Giurgiu, apoi cu toate orașele din nordul Dunării, între munți și gurile Dunării, cu părți din sudul Moldovei și toată Dobrogea. Unde va fi fost centrul acestei mitropolii e greu de precizat. Dintre cele 21 de episcopii sufragane sunt identificate următoarele: episcopia Tomisului, indusă ca prima în serie, episcopia Chiliei, episcopia Toparhului, care-și avea centrul în orașul de reședință al guvernatorului civil și militar al Sciției Minore,

probabil vechiul Troesmls (azi Iglîța), episcopia Tarilor sau Tutarilor (Cavarnă de azi), episcopia sf. Gheorghe, probabil Giurgiu și episcopia Argeșului, a sf. Nicolae. Celelalte episcopii nu se pot deocamdată identifica, deoarece numele acestor centre episcopale a suferit în cursul vremurilor multe schimbări, ortografii greșite sau traduceri arbitrare, iar unele centre vor fi fost distruse fără de urmă. De altfel nu se poate tăgădui, că puteau să mai fi existat, în cursul sec. VII.-XIV. și episcopii pe la Turnu-Severin, Râmnicul-Vâlci și Câmpulung, iar la nordul Carpaților, la Alba-Iulia și Făgăraș.

Existența Mitropoliei Celtziniei se leagă de existența pe acele vremuri a unor mici organizațiuni politice, numite de Bizantini „Celtzinii“, în frunte cu voievozi sau cneji, lucrul de altfel atestat de istorie și pentru timpul celor mai bine de trei sute de ani, cât a durat apoi stăpânirea politică a Pecenegilor (dela 890-) și a Cumanilor (dela 1057-), în regiunile românești. Cu năvălirea Tătarilor, în 1241, se schimbă vechea organizație bisericească a Românilor din cuprinsul Mitropoliei Celtziniei. Într-o novelă a împ. bizantin Andronic II Paleologul (1283-1328), contemporanul domnitorilor Țării Românești Tihomir și Basarab cel Bătrân, prin care se legalizează din nou un catalog al mitropoliilor supuse Patriarhiei din Constantinopole, figurează Mitropolia Celtziniei, acum sub nr. 66, iar episcopii sufragane nu se mai indică. În acelaș document însă este catalogată și o „Mitropolie a Viciniei“, cu rangul al 95-lea, o mitropolie nouă, cu jurisdicție asupra Dobrogei. Această apariție se lămurește astfel: în urma întemeierii Statului muntean, pe la anul 1290, cu capitala la Curtea de Argeș, Mitropolia veche a Celtziniei pierde de sub jurisdicția sa ținuturile „Cortzeniei“, adică ale Munteniei apusene, cari formau noul stat român, cu episcopia Argeșului. Episcopul dela Curtea de Argeș, ca unul ce-și avea reședința în capitala țării, devine arhiepiscop, iar eparhia sa arhiepiscopie. Dar ea nu este recunoscută în mod oficial de Patriarhia dela Constantinopole. În ce privește Mitropolia Celtziniei, aceasta rămâne doar cu „părțile dinspre Tătari“.

Prin extinderea hotarelor noului Stat al Țării Românești tot mai înspre răsărit, în „părțile tătărești“, adică asupra șesului Ialomiței, Brăilei și mai încolo, între anii 1345 și 1350, de către Nicolae Alexandru Basarab, fu extinsă, în baza aceleași expansiuni politice a statului muntean, și autoritatea arhiepiscopului de Argeș peste aceste ținuturi. Și atunci se va fi desființat complet și ultima rămășiță din vechea mitropolie a Celtziniei, dispărând din șematismele mitropoliilor Patriarhiei din Constantinopole.

Această stare de lucruri condiționează concluzia simplă, că așa numita înființare a Mitropoliei Ungrovlahiei, în anul 1359, tradițional respectată ca fapt istoric nu este în fond nimic altceva, decât strămutarea mitropolitului lacint dela Vicina, agreat de Patriarhia ecumenică, în scaunul mitropolitan dela Argeș, reședința voevodului și capitala statului muntean. Deci pentru Patriarhia ecumenică poate fi vorba, din punctul ei de vedere, de o înființare a Mitropoliei Ungrovlahiei, dar pentru Munteni acest fapt este numai acceptarea unui chiriarh grec dela periferia statului pentru scaunul lor mitropolitan dela centru.

Prof. univ. Dr. S. Reli

(† 10/X 1945)

Facultatea de teologie din Suceavă

Funcția etică a asociațiilor religioase ortodoxe

În cunoscuta sa lucrare: *Ortodoxia*, Sergiu Bulgakoff afirmă, între altele, că mai ales aceste două trăsături dau relief puternic profilului istoric și spiritual al creștinismului răsăritean: smerenia și iubirea. Smerenia și iubirea ar fi normele care ar determina atitudinea plină de discreție, rezervă, modestie și simplitate a ortodoxului; i-ar insufla moderație și chiar jenă față de zelul prozelitar și agresiv așa de mult prețuit în celelalte tabere creștine. Iubirea și smerenia ar fi pricina pentru care ortodoxul s'ar feri de a se îmbulzi în suferințele altora; de a le sili în vreun fel să-i primească mărturisirea lui de credință.

După menționatul autor, ortodoxia și-ar exercita înrâurirea ei asupra sufletelor nu pe cale directă, ci indirect, căutând să le încălzească și atragă prin neîntrecuta strălucire a frumuseților sale mai ales liturgice. Cu alte cuvinte, după Bulgakoff, ortodoxia și-ar îndrepta efortul nu asupra *voinții*, ci asupra *inimii* omului.

„Ortodoxia, scrie textul¹ autorul nostru, nu presează, ea încălzește și atrage.

Ortodoxia face mai ales educația *inimii*. În aceasta constă trăsătura ei distinctivă, izvorul superiorității, dar și al slăbiciunii sale (adică al lipsei unei educații a *voinții*)” L'Ortodoxie, p. 218.

Aceeași idee a fost dezvoltată și susținută la noi — poate că nu independent de Bulgakoff — de către filosoful Lucian Blaga. În studiul său: *Spiritualități bipolare*, d-l Blaga subliniază că, în deosebire de celelalte confesiuni, ortodoxia nu cunoaște „siluirea organizată și apelul prea stăruitor la conștiința insului”. În tendința ei de îmbunătățire a omului, ortodoxia ocolește calea directă, folosind cu precădere pe cea indirectă. Astfel ea, „se mulțumește să creeze... o atmosferă care se comunică sugestiv”. În vreme ce în sânul celorlalte confesiuni amvonul e o tr. bună militantă, în ortodoxie el nu-i decât o anexă a slujbelor sfinte. Ortodoxia e de părerea că „credința nu trebuie impusă cu ispita unor străluciri exterioare sau cu forța argumentului, nici moșită ca un făt neisprăvit. Ea se naște dela sine. Destinul ei e de creștere ca al plantei. Sămânța aruncată nu trebuie desfăcută cu cuțitul ca să incolțească și nici conjurată cu silogisme ca să prindă rădăcini”. Ortodoxia urmărește să răzbată în complexitatea vieții omenești mai mult prin sugestie și contagiu, exercitându-și înrâurirea nu atât asupra zonei conștiente a sufletului, cât mai ales asupra subconștientului (Gândirea XV, 1936, Nr. 2 Pp. 65-66).

Așa dar, după menționații autori, în materie de tehnică misionară, ortodoxia ar pune accentul pe pedagogia sentimentului, pe formarea unei convingeri afective, lăsând pe plan secundar convingerea intelectuală și ignorând aproape cu totul pe cea volițională.

Confruntând afirmațiile acestea ale menționaților filosofi cu modul în care de un număr de veacuri încoace creștinismul răsăritean își desfășoară activitatea va trebui să recunoaștem că, într-o anumită măsură ele sunt juste.

Intr'adevăr, pentru realizarea misiunii sale, ortodoxia se slujește, sau se slujea până nu de mult, mai numai de serviciile divine și de predică.

Nu încapă însă, nicio îndoială că slujbele divine influențează mai cu osebire straturile mai atânci ale sufletului, viața afectivă, inima credinciosului.

Cântarea domoală a strănilor, rostirele și gesturile grave ale liturghisitorului înveșmântat în fir de aur, rotocoalele fumului de tămâie încrustate cu sâmburii de lumină ai lumânărilor, privirile și gesturile misterioase ale sfinților prezenți prin zugrăviturile pereților și ale icoanelor... toate acestea răscolesc, mișcă, scutură uneori până la lacrimi sufletul dreptcredinciosului închinător.

Dacă slujbele influențează sufletul îndeosebi în latura lui emotivă, predica îl influențează în deosebi în latura lui intelectuală. În raport cu slujba însă, predica ocupă sau ocupă, practic, un loc periferic. Ortodoxul nu concepe o sărbătoare fără slujbă, dar se împacă destul de bine cu o slujbă fără predică.

...Și de fapt, nu arareori ea lipsește cu totul, iar acolo unde se practică nu depășește în general, cadrul unor îndemnuri și tâlcuri familiare.

Încât s'ar putea spune că în efortul ei de a pătrunde viața, ortodoxia se folosește sau se folosea până nu de mult, aproape exclusiv de unealta slujbelor sfinte. Și cum aceasta se adresează mai ales inimii, teza Bulgakoff-Blaga pare, cum spuneam, apropiată de adevăr.

Ne vedem însă obligați să menționăm că teza filosofilor acum amintiți nu poate fi verificată decât numai pentru o anumită epocă din istoria ortodoxiei.

Și anume, pentru perioada corespunzătoare timpului cât creștinii răsăriteni au fost siliți să viețuiască sub apăsarea unor năvălitori străini sau chiar ostili lui Iisus Cristos.

Intr'un climat de activă vrășmășie contra sa cum a și fost acela din epoca la care ne referim — Biserica ortodoxă nu și-a putut desfășura și folosi forțele ei așa cum ar fi fost necesar. Împrejurările au silit-o să lase în nelucrare multe din mijloacele trebuitoare funcției sale educative, restrângându-se la atât cât îi era îngăduit. Adică la minimum. Adică aproape exclusiv la săvârșirea slujbelor sfinte. Slujbe cari, precum spuneam, sunt purtătoare ale virtuții de a înrăuri mai ales asupra inimii închinătorilor.

Constrânsă veacuri dearândul, să-și afirme prezența, în viața credincioșilor, mai ales pe cale liturgică, ortodoxia s'a văzut în situația de a

se manifesta în acelaș chip unilateral, chiar și atunci când regimurile neprielnice sub care trăise nu mai erau decât o tristă amintire.

Puterea unei îndelungate deprinderi o îndrumă până în pragul timpului nostru să se folosească mai numai de unealta slujbelor întru cîmplirea cea după chipul lui Cristos a acestui ciudat amestec de noroi și duh, care este omul.

Pentru perioada aceasta de anormală dezvoltare a Bisericii ortodoxe, teza Bulgakoff-Baga este, în oarecare măsură, îndreptățită.

Dar dacă ne ducem cu gândul la vremurile de demult, la veacurile de glorioasă luptă a ortodoxiei, la acea epocă de entuziast misionarism menit în primul rînd să sporească milițiile lui Cristos, lucrurile ni se înfățișează și într'o altă lumină.

Atunci, grija de căpetenie a triadei harismatice: a apostolilor, profeților și diadascărilor precum și mai apoi, a întregii ierarhii canonice, era aceea de a — ca să zicem așa — epura mințile oamenilor de ideile religioase păgâne, și mai ales de a înfrînge obișnuințele vechi, înlocuindu-le cu idei și deprinderi creștine; cu alte cuvinte, de a crea o voință de viață creștină, în cohorte, mereu reînnoite, de adepți ai Crucii.

Agapele cu renunțările de bunăvoie la avere în favoarea obștii; pelerinagiile, posturile, penitențele într'o vreme chiar publice, canoanele date cu prilejul mărturisirii păcatelor; întemeierea și întreținerea leagănelor de copii găsiți; a azilelor de orfani, văduve și săraci; a caselor pentru bolnavi și pentru primirea de străini; exemplele de hotărîtă rămânere pe linia viețuirii creștine și de mucenicească mărturisire a lui Cristos, toate acestea constituiau, pentru noii închinători creștini, excelente mijloace de formare a deprinderilor menite să încadreze mecanismul actului voluntar în asprele rînduiri ale comandamentelor creștine.

Încât, dacă în vremurile de oprimare ortodoxia era nevoită să pună accentul pe funcția sa liturgică și prin aceasta, pe formarea laturii afective a sufletului omenesc, în veacurile ei de aur, de liberă manifestare și expansiune ea a desfășurat o vastă activitate educativă, având ca obiectiv formarea creștinului cunoscător, dar mai ales împlinitor al învățăturilor creștine; cu alte vorbe, având ca obiectiv formarea voinții neofitilor după dreptarul creștin, formarea voinții în așa chip ca ea să rămână în direcția aleasă, chiar cu riscul muceniciei.

În lumina acestor constatări, teza Bulgakoff-Baga ni se înfățișează ca unilaterală și în consecință, trebuie primită cu rezerva cuvenită.

Cu atît mai mult cu cît constatările menționate și cari se referă la veacurile de aur ale creștinismului sunt valabile în mare parte și pentru ortodoxia actuală sau pentru cea din trecutul apropiat.

Intr'adevăr, în sânul multor Biserici ortodoxe s'a putut constata, în ultimele decenii, o puternică mișcare dirijată în sensul legării vieții creștine de voința conștientă a credincioșilor.

În fruntea mijloacelor folosite în direcția aceasta stau asociațiile religioase.

Astfel în Grecia există sau existau până la războiul recent încheiat, organizații religioase mai ales pentru tineri, bine încheiate. Unele lucrau

sub directă conducere a Bisericii, altele, în afară de Biserică. Interesant că la Atena exista chiar și un institut de educație ortodoxă.

Jugoslavia avea și ea o organizație creștină a tinerilor, asemănătoare asociațiilor creștine apusene. Osebit de această organizație, tineretul mai participa și la asociația națională a creștinilor ortodocși.

În Bulgaria existau, în 1934, aproximativ 777 asociații pentru copii, șase asociații pentru studenți și șase pentru muncitori.

În Cehoslovacia ființa deasemeni o organizație creștină pentru tineret, în care se putea înscrie orice tânăr ortodox de la vârsta de 14 ani împliniți. Cei neortodocși se puteau înscrie cu titlul de membri aderenți (Pr. M. Bulacu. Pedagogie creștină ortodoxă Pp. 44-49).

Ținta tuturor acestor asociații era, în general, de a deprinde pe tineri să aprofundeze și mai ales să facă din normele moralei creștine axa vieții lor de toate zilele.

Dar care este situația la noi din acest punct de vedere? Ce asociații creștine ființează în sânul Bisericii noastre?

Întrebarea ne duce cu gândul la metropola ortodoxiei de dincoace de munți, la cetatea Sibiului, după cât se pare centrul cel mai activ și mai progresist în materie de strategie misionară.

Luând din timp seama la semnele vremilor, Arhiepiscopia Sibiului a început să organizeze sau să înviorizeze după un plan bine stabilit, așezăminte menite să grupeze în jurul lor toate categoriile de credincioși și să le formeze o cât mai luminată și hotărâtă voință de viață creștină ortodoxă.

Astfel Sibiul a organizat:

1. Oastea Domnului, pentru intensificarea vieții creștine în sânul masselor largi ale poporului;

2. Frăția ortodoxă română menită să grupeze în jurul și slujba idealului ortodox și românesc obștea cărturarilor neamului;

Ca o filială a aceștia a luat ființă FOR-ul pentru studenți;

3. Pentru tineretul școlăresc a fost înființată asociația Sf. Gheorghe;

4. Pentru femei: Societatea femeilor ortodoxe;

5. Pentru tinerele fete, Societatea Anastasia Șaguna;

6. Casele culturale menite să ridice starea culturală a poporului.

Șase așezăminte, șase organizații puternice, destinate să cuprindă într'insele totalitatea păturilor neamului spre a le promova în duh românesc și a le desăvârși firea cu adaos din lumina și puterea cea mai pre sus de fire a ortodoxiei.

Funcția educativă a acestor asociații? O vom vedea îndată. Mai întâi, două cuvinte despre cauzele cari au dus la apariția lor.

E știut că întâmplările neprielnice vieții și în deosebi cele de proporții mari, contribuie în largă măsură la desmorțirea sentimentului religios.

Primejdiile mari și suferințele cari și în vremea întâiului războiu mondial s'au abătut din plin asupra oamenilor, au scuturat puternic sufletele multora, dându-le sentimentul amar al nestatorniciei și nimicniciei acestei vieți și prin însuși acest fapt, făcându-i mai sensibili și mai receptivi față de realitatea intervenției lui Dumnezeu în drama pământenilor.

Salvarea dintr'o primejdie de moarte, de pildă din infernul unui bombardament, dintr'o crâncenă încăerare corp la corp, dintr'o rănire sau boală grea, s'a putut răsfața în conștiința multora dintre supraviețuitori, cu înțelesul adânc al unei ocrotiri acordate, din nemărginită bunătate, de către Atotputernicul Dumnezeu. Iar chinurile istovitoare și sdruncinarea năprasnică a atâtor vieți a putut lua în conștiința multora dintre cei salvați semnificația unei pedepse trimise anume de Dumnezeu asupra obștii pentru cine știe ce grave abateri ale ei.

Atât salvarea dela o moarte sigură cât și dispariția atâtor vieți sub înfricoșătorul tăvălug al războiului au putut fi interpretate și ca o măr-turie vie despre prezența activă ocrotitoare sau pedepsitoare a lui Dumnezeu în lume, fapt care a dus la o înviorare în multe suflete, a sensibilității și cerințelor religios-morale.

Trebuințele acestea religios morale mai sporite reclamau anumite organizații cari să se ocupe mai deaproape cu limpezirea, satisfacerea și îndrumarea lor sănătoasă.

Aceste asociații au și luat succesiv ființă.

O altă împrejurare care a contribuit, deși nu direct, la nașterea menționatei asociații, a fost sectarismul.

Prin neastâmpărul lor prozelitar, prin frământarea trezită și cu meșteșug întreținută prin promovarea problemei mântuirii în centrul tuturor preocupărilor și prin crearea unei atmosfere de turburătoare tensiune mistică, sectanții au putut trezi și în sufletele unor credincioși ortodocși, săteni și orășeni, o neliniște religioasă, o nemulțumire cu tihna unei vieți satisfăcute, exterioare, superficiale și în același timp, un mai viu interes și o mai vie însuflețire pentru cerințele și îndatoririle de ordin religios-moral.

Interesul acesta mai viu, însuflețirea aceasta mai sporită pentru cele religios-morale reclama și la întemeierea unor organizații menite să se ocupe anume cu satisfacerea și cultivarea ei în sens ortodox.

Dar nici nenorocirile războiului și nici asalturile prozelitare ale altora nu pot explica fără rest, ele singure, ivirea asociațiilor religioase.

Receptivitatea și sensibilitatea religios-morală mai sporite la unii dintre credincioși, nu pot fi un produs numai al împrejurărilor externe. Împrejurările externe le pot trezi, înviora, cultiva, dar nu și crea. Obârșia lor trebuie căutată deci, în altă parte. Și anume, trebuie căutată în adâncime în acea zestre de aptitudini mistice, cu care viața îl dăruiește pe orice om.

Fără îndoială, funcția mistică este una dintre funcțiile esențiale ale oricărui suflet omenesc. Dar ea nu are la toți aceeași intensitate. Diversitatea pe care oamenii o prezintă sub raportul celorlalte activități: biologice, intelectuale, estetice etc., o prezintă și sub raportul activității mistice religioase. Parabola talanților vizează și domeniul aptitudinilor religioase. Unii au primit cinci talanți, alții doi, o a treia categorie, unul. Unii, mai receptivi față de chemările de sus, alții, mai puțin receptivi. Unii percep mai ușor prezența lui Dumnezeu în lume, alții mai greu. Unii simt o mai accentuată foame de cele dumnezeiești, alții se mulțumesc cu mai puțin.

Este deci în afară de orice îndoială că unii credincioși sunt nativ mai înzestrați pentru viața religioasă, alții mai puțin înzestrați.

Dacă însă trebuințele deosebite ale unora dintre credincioși nu-s decât actualizarea unor aptitudini religioase deosebite date nativ în complexul lor sufletesc, atunci înțelegem de ce parohia cu mijloacele de care se folosește în mod obișnuit, poate lăsa oarecum în suferință pe astfel de credincioși. Unii ca aceștia nu se dau mulțumiți cu obișnuitele slujbe și predici duminicale. Acestea pot fi suficiente pentru credinciosul obișnuit, dar nu și pentru cei cu o mai sporită foame de Dumnezeu.

De sigur, în teorie nu este trebuință religioasă pe care parohia să n'aibă cu ce o satisface. Practic însă, parohia, ca una care se folosește întru împlinirea misiunii sale, mai cu osebire de unele slujbelor și a predicii, nu satură sufletește pe toți credincioșii, ci pe unii dintre aceștia, pe cei mai înfometați după Dumnezeu, îi lasă într-o stare de neliniște lăuntrică și de permanentă tânjire după ceva.

Unii ca aceștia voesc mai îndesite clasuri de veghere în rugăciune, și reculegere; voesc să citească și să cunoască mai multe din graiurile și înțelepciunea Sf. Scripturi; voesc mai multe, mai calde, mai însuflețite tălcuri ale cuvântului dumnezeesc; voesc o pătrundere mai filosofică a creștinismului și o interpretare a lui în termenii mentalității și culturii omului modern; voesc să aplice în viața lor proprie într-o măsură mai mare normele eticii creștine, etc.

Năzuințele acestora religio-morale mai vii în sufletele unor credincioși au constituit și ele viguroase rădăcini din cari au lăstărit organizațiile religioase menționate.

Când în Adunarea eparhială din 1930, a Arhiepiscopiei Sibiului, s'a exprimat părerea că membrii Oștii Domnului n'ar fi decât niște sectari în devenire, I. P. S. Mitropolitul Nicolae, luând cuvântul, a grăit așa: „Mai ales acum după războiu s'a trezit o mare sete și însetoșare religioasă, care nu poate fi îndestulată cu serviciile rituale și cu Molitfelnicul. Sectarismul este el însuși o mărturie despre această sete religioasă. În mrejele sectarismului au fost prinși tocmai acei cari însetau mai mult după Sfânta Scriptură și n'aveau unde să-și potolească setea lor cea sufletească. În fața vremurilor schimbate ne trebuia o preoție mai activă, ne trebuia un curent de regenerare religioasă. De aceea am purces la trezirea acestui curent religios. Dela mine s'a pornit acest curent“ (Pravila Oastei Domnului. Sibiu 1937, 6-8). Cuvântul e lămurit: Oastea și-a luat ființă în primul rând dintr'o mai sporită însetoșare religioasă a unora dintre credincioși.

Cele spuse în legătură cu temeiurile acestea de ordin sufletesc ale organizației Oastea Domnului, pot fi socotite valabile, în linii generale, și pentru celelalte asociații în frunte cu FOR și FOR-ul studențesc.

Aceleași împrejurări ale războiului au putut înviora și în sufletul intelectualilor trebuința de a-și face socotelile cu veșnicia. Cu deosebirea că în vreme ce credinciosul moral nu-și prea chinua mintea cu marile probleme implicate de viața religioasă, intelectualii, deprinși prin însăși formația lor, de a nu primi nimic fără un prealabil examen critic, își pun și în legătură cu îmboldirea ce-o simt de a trăi mai creștinește, — o mulțime de probleme.

Așa se face că FOR și FORS-ul au inițiat în sânul lor cercuri de studii având ca principal obiectiv discutarea și aprofundarea în spirit creștin a marilor probleme ale vieții individuale și obștești.

Dar asociațiile religioase își au rădăcinile înfipite nu numai în sufletul credincioșilor, ci și în însăși substanța adevărurilor creștine. Acestea nu sunt și nu pot fi niciodată exprimate fără rost, prin formularea lor noțională, sau înfăptuirea lor practică. Principiile creștine poartă în firea lor dimensiunea desăvârșirii depline. Ceeace înseamnă că nici teoretic nici practic ele nu vor putea fi niciodată tălmăcite și actualizate până la epuizare. Oricât de mult ar pătrunde mintea în adâncimea lor, și oricât de mult s'ar realiza din desăvârșirea lor, ele vor continua să-și afirme plenitudinea lor ideală, dincolo de biruințele oricărei pătrunderi și ale oricărei înfăptuiri. Oricât de mult ar pătrunde omul în taina lor și oricât de mult și-ar apropia viața de nivelul cerut de ele, adevărurile creștine nu vor înceta să rămână la o înălțime neajunsă și de acolo să trimită mereu omului neduplicate chemări la mereu reînnoite încordări către o și mai înaltă treaptă de îmbunătățire.

În lumina acestor chemări purcese din deplina desăvârșire a principiilor creștine, asociațiile religioase ni se înfățișează ca un remarcabil efort de o mai adâncă prindere și o mai cuvințioasă practicare a lor.

O a treia cauză a apariției organizațiilor religioase trebuie căutată în caracterul profetic al preoției.

În V. T., preotul era una, profetul alta. Preotul era reprezentantul oficial al autorității religioase, instituit după anumite rândueli consacrate și împlinind o funcție prescrisă și ea de rândueli precise.

În asemănare cu preotul, profetul e o apariție stranie, turburătoare, incomodă, revoluționară. El apare pe neașteptate, biciuind, muștrând, amenințând și înfigând cu extraordinară îndrăzneală, sulita de foc a cuvântului dumnezeesc în viața de tihnă animalică, placidă, telurică, imundă, a celor ce cu gura doar, de mai cinsteau pe lahve, Domnul oștirilor, Domnul cerului și al pământului.

În N. T., preotul are privilegiul de a purta și prevogativele profetului. Adică prevogativele omului în o neobișnuită tensiune interioară, care-i interzice în mod hotărît de a se lăsa nivelat de tipicul vieții cotidiene.

Obsedat de viziunea Împărăției lui Dumrezeu, preotul-profet nu se dă niciodată mulțumit cu starea de lucruri din jurul său, ci cu sufletul luminat și încălzit de strălucirea acelei împărății, își încordează la maximum puterile și se avântă curajos în arenă, scuturând sufletele, desmorțind conștiințele, turnând jar în inimi și legându-le trainic în hotărîrea tare de a se vol mereu în luptă, pentru a doborî la pământ toate protivniciile, pentru a nu se lăsa biruite de nimic. Suflet fierbinte, credință de cremene, îndrăzneală eroică, pătrundere de spirit, neastâmpăr sfânt și oroare de comoditate, iată semnele după care poți identifica pe preotul conștient de chemarea lui profetică.

În vremurile de demult, profeții nu apăreau decât în împrejurări deosebit de grele. Cine-ar putea spune că vremurile de acum nu-s de așa natură ca să reclame și ele prezența activă a unor profeți? Cine-ar putea spune că neamul nostru nu are și el, azi, nevoie de energia de fier a profetului, a preotului-profet? Mai mult decât oricând obștea românească are, azi, nevoie de preoți-profeți. De preoți-profeți nu de preoți gospodari.

Utili și aceștia, Dar mai necesari ceilalți. Funcția gospodărească, economică, o mai poate împlini și altcineva. Pe cea profetică însă, nimeni altul decât preotul. Cine altul decât preotul-profet ar putea face ca: Iisus Cristos să fie băgat în seamă; învățătura Lui să nu mai fie dată la o parte ca un lucru perimat; Împărăția lui Dumnezeu să fie înfățișată lumii drept sinteza celor mai curate, mai drepte, mai legitime aspirații ale ei?

Pentru preotul conștient de misiunea lui, punerea în lucrare a chemării sale profetice este o datorie de cea mai vie actualitate. Întru înfăptuirea acestui lucru, asociațiile religioase constituie un excelent cadru și instrument de acțiune.

Din cele spus până aici se poate trage încheierea că asociațiile religioase nu-s apariții întâmplătoare fără aderență la realitățile noastre religio-morale, ci sunt instituții răsărite:

- a) Din trebuințele religio-morale ale sufletului românesc;
- b) Din cerințele valorilor creștine, cari nu se dau niciodată satisfăcute cu ceea ce credincioșii înfăptuiesc dintr'însele, ci-i îndboldesc să lupte mereu pentru tot mai înalte forme de viață;
- c) Din caracterul dinamic-profetic al preoției, care tocmai pentru a satisface zelului său profetic s'a văzut îndboldită să contribuie la crearea acestor excelente unelte de lucru ale Bisericii: asociațiile religioase.

Prot. Dr. D. I. Belu

Profesor la Academia teologică — Timișoara

Crucea și tineretul

„Stat crux dum volvitur orbis“

În dimineața Anului Nou 1936, a fost găsit pe ușa catedralei din Riga un tânăr atârnat cu mâna într'un piron. El a spus că s'a răstignit pentru a vesti omeniei începutul unei perioade de cruntă suferință și a arătat în mod special, că cei crucificați vor fi mai ales tinerii.

Și prezicerea acestui nebun, cum va fi fost taxat desigur de compatrioții săi, s'a împlinit, întrucât cam de pe atunci au început să izbucnească focurile războiului în diferite părți ale lumii, până când s'a răscolit uriașa vâlvătaie ce s'a stins abia de curând.

Rând pe rând, viața a luat un alt aspect, după cum îi dicta acest moloch uriaș, războiul, care a distrus țările, a frânt trupurile, a chinuit sufletele și a răsturnat multe așezări omenești.

Dar cea mai răvășită grădină a fost negreșit grădina tineretului de pretutindeni.

Tinerețea, cu tot cortegiul ei de sentimente, de bucurii, de planuri, de vise etc., s'a văzut deodată pornită pe drumul unei crunte, sângeroase, haine și necruțătoare realități. În locul cântecului de veselie, trâmbiță de războiu; în locul jocurilor, marșurilor lungi și istovitoare; în locul florilor, plumbii; iar în locul planurilor și visurilor îndrăznețe, întunecata tragedie a tranșeului și a morții.

Ca'n clipa cea dintâi, când, la porunca voinței creatoare, „pământul a odrăslit pajiște verde... și pomi roditori“ (Fac. I, 12), așa s'au ridicat, în desfășurarea dramei trecute, nesfârșitele păduri ale crucilor albe de lemn, sub care dorm milioane de tineri.

Prin fața lor, privind cu ochii duhului, vedem defilând alte și alte milioane, ale nesfârșitelor cohorte de trupuri mutilate, fără ochi, fără mâni, desfigurate, sau atârinate în cârje.

Iar din ungherele întunecate ale scenei, privesc toată această tragedie celelalte milioane de tineri, rămase tefere trupește, dar răvășite, desorientate și chinute sufletește, nu atât de groaza că puteau împărtăși aceeași soartă, căci sufletul tânăr e gata oricând de jertfa supremă, *cât de căutarea unui sens, de întrebarea: pentru ce toate acestea?*

Pentru ce cruci albe de lemn în locul steagurilor de nuntă, pentru ce cununi de spini în loc de cununie, pentru ce marș funebru și trâmbiță de războiu în loc de fluier și tulinic, pentru ce trupuri schiloade în locul mândreții de altădată, care făcea să dădăie locul și să răsune valea de joc și de cântec și pentru ce, în sfârșit, toată tragedia uriașă de după culise,

a orfanilor nevinovați și a părinților ce-și priveau flăcăii ca pe lumina ochilor din cap?

Cine va răspunde?

Și mai ales care răspuns, din câte s'ar putea da, va fi în stare să justifice desfășurarea tragediei trecute, să dea un sens prezentului și să deschidă zarea nădejzii de mai bine în viitor?

Căci de acest răspuns atâră însuși viitorul de a fi sau a nu fi al tineretului și al lumii întregi.

Va răspunde oare economicul, teoreticul, diplomaticul, biologicul, sau așa de mult lăudata filosofie a lumii?

A câștigat lumea din punct de vedere economic? El cel puțin una din țările beligerante mai înstărită decât înainte de războiu. A câștigat una din puterile biruitoare cel puțin atât cât a pierdut din punct de vedere economic? Și trăim noi azi, sau putem întrezări pentru viitor o mai dreaptă împărțire a bunurilor acestui pământ, care să dea nădejdea într-o pace și prosperare îndelungată?

Răspunsul ni-l dau destul de eloquent milioanele de muritori de foame din unele părți ale lumii!

Sau a câștigat știința? Nu s'ar fi ajuns la senzaționalele descoperiri, ce culminează în energia atomică? Cei care scurmă acest domeniu știu, că cercetările științifice erau de multă vreme pe urmele acestor descoperiri.

Noi punem o altă întrebare: câți Newtoni, câți Edisoni, câți Cocki, câți Pasteuri etc. etc. n'au fost străpunși de baionete, sau sfărtecați de gloanțe trimise de mâini primitive și sălbatice? Câte energii și cu ele câte posibilități viitoare nu s'au îngropat sub crucile albe de lemn, întârziind astfel progresul științei cu zeci și sute de ani?

Sau a câștigat lumea din punct de vedere biologic? S'a fortificat prin războiu ființa umană fizicește și sufletește? Dimpotrivă, noi vedem, că peste toate relele și ca o supremă concluzie a lor, războiul nervilor a dus la slăbănogirea omului.

Vor răspunde politicienii, diplomații și militarii, ei care au avut partea leului la răscolirea stihilor lumii? Ne vor putea arăta ei un ideal politic, care să justifice toate sacrificiile făcute și să deschidă lumii un viitor mai bun?

Nu ne îndoiim de bunele lor intenții, dar cruda realitate pe care am trăit-o până acum cel puțin dovedește că în fapt lumea n'a depășit prea mult prin războiu idealul politic preconizat de Șigaliiev, un erou al lui Dostoiievsky din „Posedații“, în cuvintele: „Mai întâi să coborâm nivelul culturii, al științelor și al talentelor... Să tăiem limba lui Cicero, să scoatem ochii lui Copernic, să-l omorâm cu pietri pe Schakespeare... Noi vom strivi geniile în leagănul lor... Necesarul singur e necesar, aceasta va fi de azi înainte deviza globului pământesc“ (Th. Dostoiievsky: Les Possédés, Paris 1933, t. I p. 81). Insa pentru a nu fi plictisitoare această viață, se va da, din 30 în 30 de ani, semnalul revoltei, în care sclavii „vor începe subit să se mănânce unii pe alții“ (Ibid. p. 82).

Dar, în sfârșit, să venim la filosofi și să-i întrebăm pe ei. Dar pe care?

Căci unul ne va spune, că din plăcere se fac toate, altul că pentru util. Unul că ideea e motorul faptelor omenești, altul că materia. Iar altul, nemulțumit de toate teoriile de până la el, vrea să evadeze pur și simplu din granițele lor și să arate scopul vieții: „*Jenseits von Gut und Böse*“ (Dincolo de bine și rău).

Da, Nietzsche se pare că ar avea mai multă dreptate în ceea ce privește explicarea dramei veacului nostru.

Că ce altceva a voit omul modern, decât să realizeze supraomul, în afara și împotriva valorilor, care stau la temelia vieții și societății creștine?

Dar unde a ajuns bietul supraom? S'a împlinit anul de când testamentarii direcți ai lui Nietzsche, după ani de victorii, mândrie, eforturi într'adevăr supraumane, de suferințe și pustiiri semănate pe tot cuprinsul Europei, s'au prăbușit în neputință și istovire. *Oare așa vorbit-a Zarathustra?*

Iar în ceea ce privește drumul de urmat, pentru zidirea unui viitor mai bun, ni-l va arăta concepția lui Socrate, că e destul să cunoști binele, ca să-l și săvârșești? Cine însă dintre oameni n'a trăit trista experiență a Sf. Apostol Pavel că: „Nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela-l săvârșesc“ (Rom. VII 19)?

Sau fi-va deviza veacului nou imperativul categoric, rostit acum două veacuri de vulturul filosofiei, Immanuel Kant?

Dar cine va dicta acest imperativ categoric? — Rațiunea individuală? — Ar fi o nenorocire! — Conștiința generală, supraindividuală, transcendentală? — E o ficțiune!

Cu adevărat după cuvântul Sf. Ap. Pavel: „Unde este înțeleptul? Unde este cărturarul? Unde este întrebătorul veacului acestuia? Au n'a dovedit Dumnezeu nebună înțelepciunea lumii acestuia?“ (I Cor. I 20).

Ce vom zice dar? Sunt toate aceste preocupări: economică, științifică, politică, filosofică etc. rele prin ele înșile? — Nicidecum! Ci ele sunt tot atâtea podoabe ale spiritului omenesc, sunt tot atâtea raze de lumină, prin care această minune, spiritul omenesc, își face simțită, palpabilă intrarea și lucrarea sa în întunerecul universului neînsuflețit.

Dar ele nu vor putea explica niciodată însăși geneza spiritului și viața sa, cu toată tragedia ce decurge din îmbrăcăminte-i de carne, precum nici destinul său de viitor. Și drept urmare ele nu pot explica nici drama, veacului nostru, nu ne pot arăta satisfăcător sensul ei și cu atât mai puțin ne-ar putea deschide o zare de nădejde pentru viitor.

Mărit să fie însă Dumnezeu, care nici de data aceasta nu ne-a lăsat să ne scufundăm în neștiință, desnădejde și moarte?

Căci în vreme ce pământul întreg se cutremură de durere, când cerul e încă acoperit de norii tuturor greutăților, când se despică pietrile tuturor nădejdlor în lucrurile pământești, când se întunecă soarele mult lăudatei rațiuni și când se frâng în două, de sus și până jos, catapetesmele tuturor ideologiilor omenești, singura care stă neclătinată și biruitoare, ca și odinioară pe dealul Capățanei, e *Crucea Domnului*.

Stat crux dum volvitur orbis!

Un învățat, vrând să scrie o carte de o singură pagină și cu un singur cuvânt, care să exprime tot ce voia el să spună oamenilor, a căutat mult și bine în vocabularul înțelepciunii lumești, dar nu l-a găsit Acest cuvânt se găsește numai în vocabularul Evangheliei: *Crucea*.

„Veniți dar să ne suim la muntele Domnului, sus pe vârful Golgothei, la privirea înfricoșatei priveriști. Și la atâta întunec, care acopere fața a toată lumea să vie de față lemnul cel cinstit al crucii celei dătătoare de viață, *ca să ne arate calea*” (Ilie Miniati: Didahii, București 1897, p. 77).

Spre deosebire de glasul înțelepciunii lumești, complicat și abstract, operând adesea cu pure abstracțiuni, fără legătură cu realitatea, glasul crucii e limpede și concret, întrucât toți termenii de care se folosește el exprimă cele mai simțite și mai generale realități ale vieții omenești,

În scurt, termenii aceștia ar fi: păcat, ispășire, jertfă, suferință, moarte și înviere.

Cea mai generală, cea mai netăgăduită și mai tragică realitate, pe care o găsim în ființa omenească de când a apărut în lume, este păcatul. Unde, în care cavernă primitivă, sau în care palat din veacul nostru civilizat vom găsi omul, care să nu fi trăit în ființa sa cuvintele Sf. Ap. Pavel: „Pentru că ceea ce fac nu știu, căci nu săvârșesc ceea ce voiesc, ci ceea ce urăsc, aceea fac... Dar acum nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine. Pentru că știu că nu locuiește în mine, adică în trupul meu, ce este bun. Căci a voi se află în mine, dar a face binele nu aflu. Căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc pe acela-l săvârșesc. Iar de fac ceea ce nu voiesc eu, iată nu eu fac aceasta, ci păcatul care locuiește în mine. Găsesc deci în mine, care voiesc să fac binele, legea că răul este legat de mine. Cine după omul cel dinăuntru mă bucur de legea lui Dumnezeu. Dar văd altă lege în măduarele mele, luptându-se împotriva legii minții mele și dându-mă rob legii păcatului, care lege este în măduarele mele” (Rom. VII, 15-23)

Dacă, într'adevăr, ar exista un om lipsit de această experiență, lipsit de păcat, să se ridice, să fie dascălul și lumina noastră, căci îi vom zidi altare și-l vom preamări ca pe un Dumnezeu!

Tot așa de universală, după mărturisirea istoriei religiunilor, a etnologiei, a sociologiei și a tuturor științelor care cercetează trecutul neamului omenesc, este credința, *că suferința și moartea sunt urmări directe ale păcatului*.

Iar pentru îndulcirea lor, pentru împăcarea zeilor mâniați pe oameni din cauza păcatului, omenirea de totdeauna a ridicat altare și a adus jertfă de ispășire. Această jertfă de ispășire a fost luată întodeauna din ceea ce a avut omul mai bun, mai curat și mai integru.

Însă jertfele acestea n'aveau puterea să nimicească păcatul, să înlăture suferința, sau să-i dea un sens superior și să izgonească groaza în fața morții.

Iar credința în viața viitoare și înviere era slabă, vagă și nelămurită. Încât omul din afara creștinismului gemea sub greutatea păcatului fără remediu, a suferinței fără nădejde și a morții veșnice.

Pe aceste realități, universal trăite și recunoscute, pe muntele păcatului, al suferințelor și al morții, s'a împlântat acum două mii de ani Cru-

cea Nazarineanului, ca o lumină mare *celor ce umblau în întunec și „celor ce locuiau în latura umbrei morții”* (Isala IX 1).

Crucea a arătat atunci omului, *că însăși suferința și însăși moartea omului sunt jertfa supremă pentru împăcarea lui Dumnezeu și că ispășind prin suferință și moarte se ajunge la înviere.*

Prin aceasta a descoperit adevăratul sens al vieții însăși, care nu este trăirea plăcerii fugare și înșelătoare a pământului, ci *învierea*, cu prețul oricărei crucificări.

Dar nu suferința și moartea păcătosului, Păcatul nu putea fi distrus și moartea nu putea fi biruită chiar dacă s'ar fi răstignit toți păcătoșii pământului, în frunte cu Cezarul și cu Caiafa, așa cum întunerecul nu poate fi alungat de întunec, răul nu poate fi scos prin rău, amarul nu poate fi îndulcit prin amar.

Ci după cum întunerecul se izgonește numai prin lumină, răul se scoate numai prin bine, iar amarul pierе numai prin dulce, tot așa păcatul nu se putea nimici și moartea nu se putea birui, decât prin jertfa unui Nevinovat, care să sufere și să moară iubind și binecuvântând: „*Părinte iartă-le lor că ei nu știu ce-fac!*” (Luca XXIII, 34).

Lumii și tineretului de azi, Crucea îi spune, că dacă în paradis păcatul și moartea au venit prin îndemnul satanic, de a mânca din pomul cunoștinței binelui și a răului, în lumea modernă păcatul și moartea au devenit munți uriași prin același îndemn satanic, de a trece de astădată *dincolo de bine și rău.*

Că pentru ispășirea acestui păcat și înlăturarea morții, a prăpădului universal, care pe bună dreptate se putea abate asupra lumii de azi, se cerea jertfă curată, jertfă nevinovată, jertfă totală, jertfa tineretului.

Că din această jertfă va răsări pentru lumea întreagă învierea la o viață mai bună și mai fericită. Deoarece lumea încă n'a văzut un mormânt de nevinovat, închis pentru dreptate, din care să nu izbucnească a treia zi o înviere, oricât de meșteșug te ai fi fost pecețile și oricât de neadormiți străjerii.

Iată răspunsul Crucii: limpede și plin de adevăr, singurul satisfacător pentru toate durerile trecutului și singurul în stare să lumineze și zarea întunecată a viitorului.

Copleșit de el, smerit și pocăit, omul modern și tineretul de pretutindeni nu are altceva de făcut, decât să cadă înaintea ei și să murmure în admirație cuvintele marelui Foerster:

„O, tu tainică, tăcută cruce, ce ineputabil de multe știi tu spune, cât de puternic începi tu a'nvăța, când toți învățătorii tac și când s'a sfârșit toată înțelepciunea înțelepților” (Fr. W. Foerster: Hristos și viața omenescă, partea II, trad. de Nicolae Colan, Sibiu 1926, p. 9).

Tineretul român are un motiv în plus pentru aceasta. E cheazășia întregii noastre istorii de crucificări și moarte, pe care s'a zidit cetatea de soare a învierii noastre! *România Mare.*

Tineretului român Crucea îi amintește, că drumul încoronării Regelui Ferdinand I la Alba-Iulia a trecut prin roata lui Horia, a fost stropit de

sudorile lobăgiei, a fost bătut de carăle lancelul de pe dealul Feleacului și a fost înflorat de fluierul sfântului nostru nebun.

Iar drumul reîntregirii Ardealului spintecat în două prin nedreptatea dela Viena, drum străbătut de vitejii M. Sale Regelui nostru Mihai I în ritm de epopee, s'a croit, printre spinii înroșiți de sângele protopopului Aurel Munteanu din Huedin și e stăjuit de cele mai proaspete cruci albe de lemn.

Iată atâtea temelii, pentru care tineretul român nu se va deslipi nici azi și nici mâine de Crucea Domnului.

Și nu se va opri la admirație numai, ci o va înfinge ca semn atotputernic în inima sa și o va purta ca steag nebiruit în toate preocupările sale prezente și viitoare.

Prin aceasta va mărturisi în fața lumii întregi credința în care au biruit străbunii, că: *„Crucea e păzitoare a toată lumea, crucea podoaba bisericii, crucea stăpânirea împăraților, crucea întărirea credincioșilor, crucea îngerilor mărire și dracilor rană“*. Amin.

Prof. Zosim Oancea

Legea iubirii

În cap. anterior am căutat să demonstrăm care este vina omului, după ce ajunsesem la concluzia că omul are o poziție singulară în univers, că numai el poartă o vină față de Creator și față de întreaga creatură. Spuneam că, răul nu este rău decât pentru om și că vina lui constă în iubirea neconformă, reaua întrebuințare a ei. Că răul se naște abia după ce omul iubește altfel decât trebuie și imediat ce iubirea lui se îndreaptă spre alte țeluri. Răul este deci un produs al iubirii, o creatură a ei și nu poate apare decât unde este iubire.

La acestea mai trebuie să adăugăm unele precizii, ca să nu rămânem îndatorați față de anumite nedumeriri ce s'ar putea ivi.

Am condiționat răul de iubire, ceea ce ar părea la început paradoxal și în contradicție chiar cu rezultatele obținute în cursul acestei lucrări. Pentru ca să ajungem la determinarea exactă a modului cum iubirea condiționează la om răul, mai e necesar să vedem cum totuși această iubire, principiu de creație, un dat pozitiv deci, felul cum de altfel se manifestă Dumnezeu în lume, întreținând-o, ajunge la un moment dat să dea naștere răului, contrarul ei. Despre lucrul acesta am vorbit în cap. anterior, reamintim doar că iubirea reușește să dea rezultatul amintit în condițiunile sufletești ale omului, că acestea mijlocesc o abatere a ei și o facilitează. Numai sufletul omului oferă elementele necesare acestei acțiuni, răsturnând norma iubirii. Cari sunt aceste condițiuni și posibilități, am arătat mai sus. De aceea afirmăm din nou, că numai omul poartă o vină, numai pentru el există un rău. Am ajuns deci să explicăm originea răului în felul acesta, fără ca totuși, în aceeași măsură, să fi căpătat un răspuns și cu privire la existența iubirii alături de ură, judecând-o acum în cadrul și atmosfera în care apare ca dat psihologic.

Iubirea este coexistentă urii în sufletul omenesc. Nu este cumva o altă față a aceleași iubiri chiar ura? Nu este un alt mod de a reacționa al ei de vreme ce numai dânsa zace la temelia existenței întregi, deci și a sufletului omenesc? Nu poți urî ceea ce îți este indiferent. Deci ura poate să se îndrepte numai asupra unei ființe sau a unui lucru care afectează într-un fel sau altul sufletul: obiectul urii trece deci în rândul valorilor recunoscute de acel suflet. În asemenea caz, am câștigat un dat pozitiv de mare importanță, că ura o poate stârni numai un obiect care trece drept valoare (bun pentru respectivul suflet). Mai mult încă, una și aceeași valoare (bun, fie că este reprezentat de un obiect sau ființă) odată poate fi privit cu dragoste, altădată cu ură. Fapt care ne apropie și mai mult de concluzia că iubirea și ura sunt reacțiuni care nu se lasă judecate, pentru a

le înțelege temeiul, după cauza lor determinată din afară, ci ne îmbie să ne furișăm în ascunzișul interiorului sufletesc, unde are loc procesul de inversiune.

Calea ne va fi ușurată mult prin hățișul care ne stă în față ca să-l străbatem, analizând mai deaproape procesul psihologic al iubirii în cadrele restrânse ale individualității.

Iubirea se manifestă ca imbold, ca o cerință ce se impune din adâncul sufletesc al unei individualități și se îndreaptă spre o valoare (întrebuințăm acest termen pentru că nu ne silește să dăm explicații de fiecare dată asupra naturii obiectului care reprezintă acea valoare, fie că e persoană sau un obiect neînsușit).

Am zis că iubirea este un imbold și o cerință, că este o tendință a sufletului spre ceva; îl pune în mișcare spre acel ceva, îl directivează spre acolo și totodată naște și dorința de a se apropia de acel ceva, de a-l posedea. Iubirea nu este numai recunoașterea unei lipse și deci dorința de a o acoperi prin obiectul către care se îndreaptă iubirea cu improprierea acestuia. După cum nu poate fi nici numai cât „plăcerea asociată de ideea unei cauze externe”. Iubirea este un complex de umilire, dăruire și trufia afirmării de sine ca individualitate autonomă, prin *înfrângerea valorii iubite, odată cu posesiunea ei*; este un complex deci de sentimente cu totul opuse și reliefează într-un grad maxim intimitatea constituției sufletului omenesc. Afirmarea de sine impune deci nu numai apropierea de bunul dorit, ci chiar dispariția acestuia ca valoare pentru a rămâne el posesorul singur valoare, unica. Cea cucerită trece doar ca aneză, sprijin pentru afirmarea numai a sa proprie. Deaceia obiectul dragostei poate să servească ca motiv de cea mai feroce ură și invers, în mod succesiv. Depinde de sentimentul care are prioritatea și de dispoziția sufletească momentană. Prin participare, tot acest complex de sentimente așa de puțin armonice întreolaltă, constituie iubirea. Ea le deslănțue, sau mai bine zis ea este desfășurarea furtunoasă a acestor sentimente puternice.

Fără ca să mai repetăm ceea ce am spus în lucrarea de față mai înainte, la locul potrivit, e necesar, pentru a pregăti o bună tratare a problemei, să reamintim, făcând o oarecare distincție între sentimentele care astăzi trec toate ca iubire, ierarhizându-le.

Ceea ce, într'adevăr, trece ca element propriu al iubirii, după cum am văzut, era dăruirea, comuniunea, participarea prin diferențiere a primului om la viața divină. Era viața de comuniune cu Dumnezeu. „Dumnezeu era, după cum spune sf. I. Damaschinul, îmbrăcăminte a lui strălucitoare; harul Lui Dumnezeu îl investimânta, se desfăta ca un alt înger cu singurul fruct prea dulce al contemplării lui Dumnezeu; cu această contemplare se și nutrea; aceasta pe bună dreptate a fost numită pomul vieții”¹ sau mai departe spune același sfânt Părinte: „pentru aceasta l-a numit tot pomul, indicând prin aceste cuvânt desăvârșirea, nedespărțirea, care poartă în sine singura participare la bine”². Așadar dăruirea de sine, depășirea, întrecerea de sine, comuniunea, nedespărțirea, umilirea aceasta sunt caracterele iubirii

1 I. Damaschin, Dogmatica, ed. II-a trad. de Pr. Dr. Fecioru 1943, p. 121.

2 Sf. I. Damaschinul, op. cit. p. 123.

adevărate. De unde au apărut toate celelalte sentimente cari o însoțesc acum, știm. Ele au venit să întunece fața lui Dumnezeu în sufletul omului după ce aceasta a păcătuit. Ele constituie stigmatul unei alte structurări sufletești pe care a căpătat-o după păcat. Însă, cu toate că eul său a trecut pe primul plan, iubirea, căpătând un alt curs și o altă normă în a judeca valorile, n'a pierdut cu totul nici caracterul ei propriu, primordial. Deaceia iubirea, și în condițiunile de viață cari îi sunt date cu noua structurare a sufletului, se relevă și sub aspectul ei prim, nealterat. Numai că acest fel de a fi se izbește de elementele noi ce o însoțesc și dă naștere celui complex amintit acum și se realizează într'un mod contradictoriu, dând naștere la fenomene sufletești cu totul neprevăzute și monstruoase. Dar să revenim la problema ce ne preocupă.

Asupra modului cum încearcă să se realizeze iubirea influențează mulți factori. Mai întâi trebuie să ținem seama de natura temperamentală a fiecărui individ în parte. Din acest motiv fiecare individ va acționa în mod diferit. În afară de aceasta mai vine de luat în considerare apoi și factorii externi cari o condiționează. Așa spre exemplu împrejurările de natură cu totul întâmplătoare cari însoțesc, influențând, orice acțiune omenească. Ca să nu complicăm însă peste măsură problema propusă spre a o rezolva, vom rămâne la distincția amintită mai sus. În acest caz la orice individ, de fiecare dată când iubirea încearcă o realizare, va tinde să se manifeste în primul rând sub forma ei primară proprie, deci ca dăruire de sine. În felul acesta, persoana în cauză se va supune unui exercițiu dureros de renunțare la sine, încercând să dea dovadă de devoțiune față de persoana iubită. Împrejurările însă, cât și facultățile disponibile, nu totdeauna favorizează pe fiecare din aceia ce se supun acestui sentiment reușita în acțiunea întreprinsă: apropierea și posesiunea valorii iubite. Fiindcă nu trebuie să uităm că chiar în acest caz, când se manifestă sub această formă, orice iubire la omul acum schimbat după păcat, nu rămâne numai la forma amintită a modului cum trebuie de fapt să se realizeze iubirea, ci tinde la posesiunea valorii respective. În acest caz de nereușită a unor sentimente care fac parte din complexul care constituie iubirea, după o îndelungată stăruință (sau mai puțin îndelungată, depinde de temperamentul celui în cauză), iubirea se preschimbă în ură. Iată dar că în sufletul cuprins de dragostea cea mai pură se naște ura, ca reacțiune cu atât mai violentă pe cât dragostea era mai puternică.

Iubirea silește pe individ la uitare de sine, la desconsiderarea de sine și nu numai ca idee, deci nu numai ca dispoziție sufletească pentru asemenea comportament, ci direct la fapte care pentru un altul, indiferent, apare deadreptul umiltoare și lipsite de sens. Toate aceste umiliri le îndeplinește o persoană îndrăgostită atât timp cât dragostea se menține sub aspectul acesta al sentimentelor amintite. Se întâmplă însă ca raportul stabilit între sentimentele care formează întregul ierarhic să se schimbe și prioritatea între ele reușește s'o capete trufia și afirmarea de sine. În cazul de față, acest sentiment constată că n'a fost deloc satisfăcut, ci, dimpotrivă jignit. Dragostea nu i-a prilejuit o confirmare a existenței, n-a constituit un nou motiv de încredere în sine și deci o întărire proprie în pretențiile pe care le nutrește și care constituie însăși rațiunea existenței sale. Ba, persoana este adusă în situația de a constata că a fost târîtă în împrejurări ce

renegau cu totul pretențiile afișate acum și reacționează cu cea mai recalcitrantă hotărâre, stăpânită de ură. Să nu uităm că chiar în cazurile când persoana îndrăgostită își atinge scopul dragostei — posesiunea obiectului iubit —, are totuși momente când își simte amorul propriu rănit de dragoste, resimțind ură față de ceea ce iubește. Ura este semnalul de deșteptare a eului și afirmarea din nou a propriei sale existențe în singularitate. Ura este opera creată de dispersiunea sentimentelor care constituie complexul iubirii, de împrejurările care nu favorizează realizarea tuturor deopotrivă. Ura trădează natura păcătoasă a omului; caracterul lui dual. Ura salvează eul. Tot ea însă trădează existența, persistența în sufletul omenesc și a dragostei sub prima ei înfățișare: a dragostei divine. Dragostea pentru om este o luptă, cea mai acerbă, cu scânteeri și străfulgerări care revelează natura divină. Deaceia putem afirma din nou: ura este creația iubirii.

Ni se va face obiecțiunea că ura e născută și din interesul comun al mai multor indivizi care concurează pentru același bun. Și în acest caz, se va zice, nu poate fi vorba de dragostea unuia față de celalalt sub nicio formă, intervenind numai interesul fiecăruia în parte. Să analizăm situația.

Mai multe persoane mânate de același interes se întâlnesc în fața aceluiaș bun pe care îl râvnesc deopotrivă toți. Nu mai este necesar să amintim, credem, că interesul este în fond tot dragoste, numai că aci apare exclusiv sub aspectul interesat, adică ca dorință de a-și împropriia obiectul dorit.

Deci dragostea lor (indiferent sub ce formă, aici nu interesează această chestiune) îi mână spre același țintă pe toți. Impotrivirea se iscă imediat ce își dau seama că fiecare din ei vor acelaș lucru și de sigur va fi mai greu să reușiască a-l obține, sau chiar nici nu va isbuti. În acelaș timp protivnicia devie dușmănie și ura le-a cuprins sufletul.

Mai întâi rămâne stabilit, după cum se vede clar, fără să mai fie nevoie de altă argumentare, că chiar și aci ura are ca punct de plecare tot dragostea. Ar mai fi de lămurit doar dacă se menține și acelaș raport. Concurarea altor persoane pentru acelaș bun primejduiește mulțumirea sentimentului de dragoste ca împropriere, fiindcă i se pune în față posibilitatea de a nu reuși să ajungă în posesiunea acelui bun. După cum în primul caz periclită individul simpla dăruire de sine dictată de caracterul propriu și fundamental al iubirii, tot așa, și chiar într-o măsură mai mare, persoanele, întâlnite în fața obiectului dragostei lui, se însemnează, din punctul de vedere al pericolului pe care îl reprezintă, aceluiaș rol, constituind pentru eul său și mulțumirea sa acelaș pericol. Toți, deopotrivă, și în mod egal reprezintă acelaș grad de protivnicie pentru interesul personal al individului în cauză, fiind dușmanii lui cari îi vizează direct existența. Și în acest caz deci ura își găsește aceeași explicare, procesul sufletesc rămânând acelaș. Deci numai întrucât iubește cineva un bun, câștigă dușmănia altora, iar ura pe care o prilejuește față de aceștia ia naștere pe cale indirectă, pentru motivul că ei reprezintă în ochii lui primejdia unei intervenții cu acelaș rezultat, ca în cazul când ura se îndreaptă asupra aceleiași persoane sau valori care reprezintă obiectul dragostei.

După ce am definit natura iubirii ca dat psihologic, să ne întoarcem la firul preocupărilor de mai înainte. Era necesară o diversiune, deoarece s'ar fi putut, eventual, aduce întâmpinări împotriva unor afirmații de ale noastre din cauza că nu s'ar fi luat în considerare întocmai raporturile ce există între diferitele sentimente care se întâlnesc în sufletul omenesc.

Până acum am văzut că omul poartă vina răului și că ura este sentimentul trezit în sufletul omenesc, găsindu-se în fața răului-dușmăniei-protivniciei; că răul este efectul sentimentului de ură, frica nefiind decât o ură neputincioasă în fața unui dușman știut mai puternic, de neînvins; că ea este rezultatul greșitei îndrumări a iubirii și se impune dela sine concluzia că iubirea este singura atitudine loială a omului, expresia celei mai fericite închegări a armoniei din sufletul său. Iubirea este deci singurul mod de a vieții care îi aduce ca prinos mulțumirea sufletească și realizarea destinului încredințat.

Potrivit concluziilor la care am ajuns aici, cât și planulul de lucru stabilit, vom schița în liniile ei largi psihologia omenească privită prin prisma iubirii.

Încă Plato a încercat să centreze orientarea speculațiilor sale metafizice în jurul iubirii, pentruca creștinismul apoi să graviteze numai asupra ei. Despre ea s'a vorbit mai mult decât și-ar putea cineva da seama în tot decursul secolelor care au urmat. Totuși, în afară de puține cazuri, iubirea a fost reclamată numai ca principu și normă de viață conformă doctrinei creștine; ea a trecut deci ca postulat moral singur în măsură să realizeze comunitatea creștină adevărată. Nu s'a pus problema așa fel ca să necesite tratarea ei sub toate raporturile și în toată complexitatea pe care o reprezintă de fapt.

Psihologia contemporană, de când s'a izbit de realitatea sufletească a inconștientului, s'a văzut necesită de forța noilor descoperiri, să accepte unele date care o împing spre o anumită zonă care cu toată obscuritatea ei trădează afinități cu natura iubirii. Ne folosim de noțiunea aceasta fără a-i fi definit până acum terenul propriu, fără a-i fi trasat liniile de demarcație și fără să-i fi arătat sensul restrâns. N'o facem intenționat pentru a ne folosi de această confuzie spre a ne ușura sarcina în vederea concluziilor pe care le-am urmărit cu orice preț. Procedăm astfel fiind purtați de convingerea că din cele spuse până acum, cât și din cele ce urmează a fi tratate, se va ajunge, neîntrebuințând deci forma stereotipă a unei definiții matematice, la înțelegerea realității care este iubirea. Deci nu vrem să conturăm, caricaturizând-o, ci mai mult să înfățișăm în așa fel lucrurile ca să se arate în toată bogăția ei neînțeleasă și totuși ca plenară realitate.

Iubirea aici o privim deocamdată din punct de vedere psihologic, ca aptitudine, înclinare individuală spre tot ce i se pare a-i aduce plăcere.

Latura afectivă — sentimentele — s'a impus atenției generale, descoperind un teren cu totul necunoscut până atunci, neglijat de interesul științific. Dar după cum s'a întâmplat cu toate, datorită grabei de a simplifica problemele fiindcă numai astfel pot fi turnate, rezultatele obținute ca adevăruri, în tiparele gata pregătite potrivit gradului apercetiv al omului care se găsește într'un anumit studiu de cultură, după cum și de dragul

sintezei, s'a ajuns la unele exagerări în această chestiune, deviind mult dela linia inițială de orientare. Astfel s'a născut freudismul, fiindcă la el ne gândeam. Nu vom arăta greșelile, analizând teoria la care ne referim. Ne rezervăm doar dreptul să spunem că Freud, cât și școala lui, a greșit, oprindu-se numai asupra instinctului sexual, considerându-l ca singură realitate sufletească, trunchiind astfel iubirea, care dealtfel cuprinde în sfera sa largă, și instinctul sexual, dar nu se reduce în nici într'un caz la atât. Recunoaștem meritul mare al acestei școli de a fi adus pe primul plan al atenției celor care cercetează natura sufletului omenesc un teren cu totul nesocotit până acum, găsind și unele soluții de o valoare necontestată. După cum iarăși, indirect, au contribuit la descoperirea realității care este iubirea și anume, sub unele aspecte, așa că datele câștigate de ei pot fi folosite și de noi, cu condiția numai ca să le raportăm la întreg, situându-le în adevărata lor lumină, că adevărat fac parte dintr-o realitate căreia nu i se poate substitui altceva. Datele aduse de ei sunt valabile pentru a vedea cum se manifestă iubirea prin instinctul sexual, cum lucrează deci pe acest teren, bine înțeles, ținând seama de exagerările făcute, până acolo deci unde începe acum să se facă metafizică.

Vom porni așadar dela premisa că iubirea constituie temelia sufletească a omului, lucru dealtfel evident și pentru celelalte creaturi din moment ce am făcut afirmația că însuși cosmosul este opera iubirii divine, realizarea acestora. Cum se manifestă, cum se lasă percepută iubirea astfel înțeleasă? De vreme ce pornim dela o realitate funcțională, respirată sub multiplele aspecte în ființa omenească, totuși păstrându-și caracterul unitar. Vom vedea că tot ceea ce urmărește o ființă vie, indiferent de natura acelei dorințe, după cum cu atât mai puțin contează obiectul asupra căreia se îndreaptă, că în fond pe toate acestea le dirijează tot iubirea, înclinația de care vorbeam, fără a ține seama de numirea pe care ar purta-o într-o ocazie sau alta¹.

Până acum unitatea spirituală, personală se căpăta, luându-se în considerare numai conștiința sub latura sa rațională, ca rațiune. Rațiunea era oglinda fidelă a naturii spirituale de care se bucura omul față de celelalte creaturi. Sufletul cu latura sensibilă, afectivă se lăsa în seama naturii corporale a omului, deci ca atribute incompatibile cu spiritualitatea sa; iar sentimentele înșile erau divizate în sentimente nobile și sentimente instinctuale, ambele ne având ca punct de plecare aceiași sursă, ci fiind

1 D. Parodi, *Les bases psychologique de la vie morale*, Paris. Libr. F. Alcan. 1938. Aducem un citat din această lucrare pentru a arăta caracterul unitar, sintetizând al celui tot simpatetic în care se scaldă tot ceea ce este simțirea la orice ființă vie. „Une passion, ou plus élémentairement un désir, n'est pas une simple succession de choses émotifs, d'états alteratifs d'espérance ou de crainte, de plaisirs ou de douleurs, liés à des représentations; l'analyse qui, les discernant même avec toute la minutie et la perspicacité imaginable, ne voudrait voir qu'eux, laisserait encore échapper quelque chose d'essentiel: le sentiment direct de leur évolution, de leur intégration en un même dynamisme; dynamisme qui sans doute n'est jamais perçu en dehors d'eux, mais en dehors duquel, à leur tour, ils n'auraient ni sens, ni orientation déterminée, ni efficace" p. 16-17,

esențial deosebite: sentimentele nobile, morale au ca obiect idealuri morale, spirituale, celelalte lucruri materiale, plăceri corporale.¹ Ființa omenească este deci un complex de două substanțe complet deosebite, fiecare nutriend altă dorință, cu alte scopuri și cu mijloace deosebite de a se realiza. Odată însă cu trecerea preponderenței, din punct de vedere al gradului în care se impun atenției omenești cât și a influenței exercitate asupra întregii lui activități de partea afectivă a sufletului său, rațiunii rămânându-i un loc destul de modest, unitatea și echilibrul preconizat mai înainte s'a pierdut pe măsură ce faptele se îmbogățeau, aducând probe evidente despre veracitatea și justetea noii orientări psihologice. Intrucât poate garanta unitatea sufletească personală rațiunea, dacă ea însăși este supusă fluctuațiilor dictate de latura afectivă? Prin ce se manifestă, prin care dintre facultăți, se manifestă mai clar spiritul în om? Care dintre facultăți este proprie omului, corespunde firii lui, prin care anume, din toate, se poate realiza în conformitate cu destinul dat de Creator? Fiind după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul se bucură de toate aceste facultăți, totuși numai prin una se poate realiza, prin iubire. Și a păcătuț, încercând s'o substitue prin cunoaștere. Omul, ca și întreg cosmosul, este creat din iubire pentru iubire; legea vieții lui, destinul său, este iubirea. Dealtfel în măsură mare, fără să-și dea seama, el se conformează acestei legi, numai că în mod greșit. Greșeala a început și se datorește faptului că s'a adresat cunoașterii, voind, după cum am spus, s'o ia drept facultate preponderentă, scop al vieții lui, fără ca totuși să dispue de mijloacele necesare pentru a-și schimba destinul în acest sens. Potrivit acestei divergențe între predispozițiile și forțele care dispune, date fiindu-i de Creator și scopul impus de el ca țintă de atins și realizare, s'a născut confuzia din sufletul său, tragicul situației în care se sbate. Structura a rămas proprie pentru realizarea sa prin iubire, scopul și tendința sa se sbate. Structura a rămas proprie pentru realizarea sa prin iubire, scopul și tendința sa se îndreaptă însă spre cunoaștere, secătuiind puterea rațiunii, cerându-i incomparabil mai mult decât poate da în stadiul și factura în care se află. Iubirea are un singur scop: realizarea de sine, viețuirea, actualizarea, consumarea; cunoașterea impune scopuri, valori. Numai așa se explică subjugarea iubirii intereselor descoperite și dictate de cunoaștere, pervertindu-i în felul acesta și natura. Se impune totuși o calificare. Câtă vreme rațiunea trece drept expresia spiritualității omenești, sufletul se supune rigorii aspre dictate de concepția care îi stătea drept călăuză în ceea ce privește comportamentul său în afară și schițarea tendințelor de care era îmboldit spre a activa. După ce însă rațiunea a

1 André Joussain, *Les passions humaines*, Flammarion, Paris 1928. „La vérité c'est donc qu'il existe deux sortes de passions, les passions noble qui tendent au bonheur d'autrui ou à l'intérêt de la société, et les passions égoïstes qui ne visent qu'à notre satisfaction personnelle” p. 9.

pierdut înțaietatea și stăpânirea i-a fost ruinată, descoperindu-se imperiul mult mai vast al afectivității, s'a produs desechilibrul, desorientarea. Imperiul afectivității este imens și totuși nu s'a arătat o normă de orientare, sau un sens de directivare, ci ca o haotică precipitare de multiple afecțiuni și tendințe, fiecare cu dreptul și iminenta sete de satisfacere. Lipsește cu desăvârșire idealul moral, lumina diriguitoare. Sufletul în această situație pare să-și fi pierdut și unitatea ca natură, sfâșiat de sălbătăcia aparițiilor în vâltoare a dorințelor pasionale. A năvălit teluricul, spune Keyserling, și a întunecat câmpul luminos al conștiinței, a umbrat spiritul; a irupt puterea inconștientului, inundând luminositatea rațională. Procesul acesta murturi-sește tulburarea sufletească a contemporaneității și frământarea provocată în urma desorientării în care se abate spiritul. Câmpul sufletesc s'a lărgit, omul a devenit sufletește mult mai bogat și atenția i s'a îndreptat înspre regiunea unde a observat că belșugul este mai mare. Datele raționale, valorile ei și cele care o vizează nu-și mai păstrează caracterul îndată ce nu găsesc corespondențe în lumea nouă descoperită. Ochiul privește și caută cu nedumerire la noile forme ale realității care i s'a prezentat, încercând să se orienteze, intenționând a-și impune anumite norme care să-i asigure realizarea sa, mântuirea. El se vede primejduit atâta timp cât nu se simte încadrat în noua ordine.

Pr. Dr. Mihail Cazacu

(Va urma)

Biserica românească din Banat înainte de venirea Ungurilor în Europa

Episcopia Morisenei

II

Relatarea contemporanului *Priscus* și perfectă intuiție istorică a vizionarului *B. P. Hașdeu* își găsesc o strălucită confirmare în primele cronici ungurești, care atestă fără reticență prezența Românilor — a Blahilor — în Dacia și Pannonia încă și în timpul lui Attila. Astfel, cronicarul ungur *Simon de Keza*, originar din *Chiza* Bihorului și fost probabil canonic al Capitlului episcopiei romano-catolice din Oradia, în a doua jumătate a sec. XIII-lea, în importanta sa operă, „a cărei autenticitate n'a fost de nimenea și niciodată pusă la îndoială”,¹ tratând despre victoriile lui Atilla și asediul Aquileei scrie: „...*Blackis, qui ipsorum fuere pastores et coloni, remanentibus sponte in Pannonia*”.² În același capitol, vorbind despre stăpânii Panoniei după alungarea Hunilor, scrie: „...*Pannonia exstitit X annis sine rege, Sclavis tantummodo, Grecis, Teutonicis, Messianis et Ulahis aduensis remanentibus in eadem*”.³

Este revelatoriu pasajul în care cronicarul ungur vorbește despre Secui, Zaculi, care fiind vecini cu Românii, Blachii, au avut aceeași soarte în munți: „...*cum Blackis in montibus confinii sortem habuerunt*”.⁴ Iar constatarea cronicarului ungur că Secuii au împrumutat alfabetul, literile, scrisul dela Românii în mijlocul cărora s'au așezat: „*Unde Blackis commixti litteris ipsorum uti perhibentur*”⁵ — constituie cea mai elocventă și concludentă mărturie despre autohtonía, prioritatea și continuitatea Românilor în arcul carpatic, ca și despre superioritatea lor culturală, într-o epocă în care istoricii șvabo-maghiari și sârbi, adepți ai teoriei rösleriene, îi consideră drept niște bieți păstori nomazi, *Hirtenvolk*,⁶ proaspeți imigranți din sudul Dunării,

1 *Chronicon Hungaricum*, ed. G. Popa-Lisseanu, în *Izvoarele Românilor*, IV, București, 1935, pp. 9, 12.

2 *Chronicon Hungaricum*, cap. IV. § 1.

3 *Ibidem*, IV, 7.

4 *Ibidem*, IV, 6.

5 *Ibidem*.

6 Nick. Hans Hokl, *Die Transferierungen und Nationalistenschübe im Banat während des 18. Jahrhunderts*, în *Deutsche Forschungen im Südosten*, Sibiu (Aprilie 1943), pp. 255-274; cf. Dr. C. Grofșorean, *Situația Românilor bândăfeni în decursul sec. al XVIII-lea*, Timișoara, 1944, pp. 1-37.

hoinărind prin munții și pădurile Transilvaniei, fără organizații politice, fără instituții bisericești și culturale.

Este destul să subliniem adevărul istoric că în sec. VI-lea, când pătrund Slavi în Dacia, Daco-Romanii își aveau nu numai limba lor, formată după sistemul gramatical al limbii latine — morfologia română continuând „nu numai morfologia latină dar și pe cea indoeuropeană” —¹, ci și *cetățile* [civitate] și *satele* [sat] dela lat. *fossatum*, albanezul *fshat*² lor. Casele [lat. *casa*] lor erau prevăzute cu uși [lat. *ostium*] și cu ferestre [lat. *fenestra*] și aveau și curte [lat. *curtem*] cu poartă [lat. *porta*]. Aceste șapte cuvinte de origine latină: *cetate*, *sat*, *casă*, *ferastră*, *ușă*, *poartă* și *curte* grăesc peremptoriu *împotriva* *nomadismului* *Valahilor*³, și sunt suficiente spre a demonstra oricui că *Slavii ca și Ungurii ne-au aflat aici*, pe pământul Daciei Traiane, cu rosturile, cu civilizația, cu cultura, cu credința și limba noastră neolatină, în care elementele lexiche slave au început să pătrundă abia în sec. VII și VIII-lea,⁴ fără să-i altereze fizionomia și morfologia. Analizând bine elementele culturii noastre naționale ne vom încredința de adevărul exprimat în sec. XIII-lea de cronicarul ungar *Simon de Keza* că dacă noi am putut împrumuta literile, Secuilor,⁵ atunci aveam, desigur, în clipa întâlnirii cu neamurile slave, școala [lat. *schola*] noastră, cu dascăli [grec. *διδάσκαλοι*, învățător—*διδάσκαλος*] care învățau *școlarii* să scrie [lat. *scribere*] cu litere [lat. *litera, ae*] străbune, să citească din carte [lat. *charta*], și să se roage [lat. *rogatio*] din Scriptură [lat. *scriptura*], în fața sfântului [lat. *sanctus*] Altar [lat. *altaria*] din Biserică [lat. *basilica*]. „Conservarea în limba noastră a cuvintelor de origine latină *a scrie* și *carte*, sub forma corespunzătoare cu legile fonologiei românești, dovedește că noțiunile exprimate prin aceste cuvinte au fost în toate timpurile curente la poporul nostru și ne îndreptățește să credem că, după stingerea culturii romane în regiunile dunărene, *strămoșii noștri n'au uitat niciodată meșteșugul de a scrie și de a celi cărți*”,⁶ concludă filologul *Sextil Pușcariu*.

III

După această necesară digresiune, să revenim acum la marele rege hun.

Istoricii maghiari ni-l înfățișează pe Atila ca pe un bărbat foarte religios. Se zice că participa zilnic și regulat la serviciile divine, oficiate de către preoții săi, pe care-i considera drept colaboratori și sfetnici intimi.⁷

1 Cipidan, o. c., p. 71.

2 Ibid., pp. 147-149.

3 Ibid., pp. 148, 275; Valeriu Șotropa, *Viața Românilor în evul mediu, pe baza limbii române*, în *Revista Inst. Social Banat-Crișana, ca Buletin istoric*, Timișoara, An. XII [Noem.-Decem., 1943], pp. 190-228, și An. XIII [Mai-August, 1944], pp. 481-525. Vezi acolo și toată bibliografia; cf. Cotoșman, *Autohtonia*, p. 19.

4 Cipidan, o. c., pp. 148, 275.

5 Unii cred că Simon de Keza sub numirea de *litere* are în vedere *crestăturile*, acele semne, linii drepte sau rupte, *tălate în lemn* numit *răboj*. Cf. Ioan Bianu, *Inscripții în limba gotică și în caracterele runice descoperite lângă Folticeni*, București, 1931, pp. 7-9; B. P. Hașdeu, *Istoria critică a Românilor*, II, București, 1875, pp. 21-38; P. N. Panitescu, *Salul bătrânesc. Ce-au găsit Ungurii la venirea lor în Transilvania*, în *Transilvania* [An. 75, Nr. 1, Ian., 1944, Sibiu], pp. 27, 28, 41-44.

6 Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române. Epoca veche*, ed. II, Sibiu, 1930, p. II.

7 Cf. Borovszky, o. c., p. 234.

Sub un asemenea rege barbar dar religios nu este mirare că Dacoromanii, de serviciile cărora Hunul nu se putea dispensa, și-au putut menține limba și tradițiile din bătrâni, și'n același timp s'au putut închina nestingheriți în biserica din orașul de reședință, numit și orașul lui Atila [városa], identificat de istoricii unguri cu Morisena-Cenad.¹

Despre *Baian*, chaganul Avarilor, ni se relatează că era și el foarte religios și că se purta respectuos față de așezămintele sfinte ale creștinilor. Influențat, desigur, de spiritul și evlavia supușilor săi daco-români, chaganul avar se proșternea în genunchi înaintea Sfintei Evanghelii, depunând jururi înțele sale celui Dumnezeu ale cărui cuvinte le vestesc cărțile sfinte [„Baján térdre borult a Biblia előtt, azon Istenre esküvén, ki a szent könyvek igéit kijelentette”].²

Szentkláray scrie că Avarii și-au menținut idolii, dar au respectat și religiunea creștinilor [„Bálványokat is tartottak, de a keresztények vallását is tisztelték”].³ Despre care creștini poate fi vorba în epoca de dominație avară? Nu ne putem gândi decât la „Ausonii” din timpul lui Atila, singurii băștinași ai Daciei. De Slavi nu poate fi vorba, deoarece ei, pe lângă că nu erau creștini, au fost urâți și aspru prigoniți de către Avari, atât în timp de pace cât și în timp de război [„Említik az avarokról, hogy kegyetlenül bántak el alattvalóikkal, különösen a szlávokkal. A háborúban őket használták előőrsöknek és kémeknek, ütközet idején pedig az első sorba állíták. A szlávot kiverték házából, neje és leánya az avar ur kényének szolgált és a mellett még súlyos adót is fizetett a khánnak”].⁴ deși Șchiaii le-au adus mari servicii în răsunătoarele și sângeroasele expediții de pradă și jaf organizate de Avari mai ales contra Italiei și a Imperiului bizantin, în care au înaintat până sub zidurile Constantinopolului la anul 626⁵.

În această epocă atât Slavii sau Șchiaii rămași la Nord, cât și cei ce s'au coborât în sec. VI și VII în sudul Dunării, erau încă păgâni, închinători ai zeului lor suprem Svarog,⁶ și ai altor zei ca: Perun, Dajbog, Veles sau Volos, Trojan⁷, etc. În schimb, Dacoromanii, cei mai vechi creștini dela nordul Dunării, trebuie să fi avut, în acest timp, organizația lor bisericească, preoții și episcopii lor canonici, căci e greu de presupus ca un întreg popor, *născut creștin*, să fi apelat continuu, pentru trebuințele sale spirituale religioase, la episcopii latini din sudul Dunării, așa cum în general susține istoriografia noastră bisericească⁸.

Presupunând că teoria noastră despre existența, pe timpul împăratului Iustinian I, a unei episcopii dacoromane la Ad Mediam [Mehadia,

1 *Ibid.*, p. 233: „A görög követség (Priscus Rhetor) ...indult ...Attila városba, mely szerintem az egyik római útvonal éjszaki pontján, a Maroson feküdt, a rómaiaktól megerősített Morisena városában, vagyis a mai Csanád-on”; cf. Gh. Cotoșman, *Din trec. Banatului*, I, p. 24.

2 Szentkláray, *Krassó vármegye*, p. 62.

3 *Ibidem*.

4 *Ibid.*, p. 63.

5 *Ibid.*, pp. 62-63; N. Bănescu, *La domination byzantine*, pp. 3-4; Ion I. Nistor, *Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei*, p. 711; C. C. Giurescu, *o. c.*, pp. 207-208.

6 Jireček, *A Bolgárok története*, p. 96.

7 *Ibidem*; cf. C. C. Giurescu, *Istoria Românilor*, I, pp. 215-216.

8 N. Iorga, *Istoria Bisericii românești și a vieții religioase a Românilor*, ed. II, vol. I, București, 1929, p. 19; S. Reli, *o. c.*, p. 66.

Meglia] sub numirea de Aquae sau Ad Aquas nu se va putea confirma prin cercetări serioase ulterioare, nici atunci nu rezultă că băștinașii dacoromani din Dacia Malvensis, stăpânită, intermitent și în parte, de Sf. Constantin cel Mare (306-337), de Iustinian I și de către alți împărați romano-bizantini, până târziu în sec. al XI-XII-lea,¹ n'ar fi avut episcopii lor proprii.

Răspunsul arhistrategului *Priscus* dat chaganului [hanului sau banului] *Baian* al Avarilor, că „*Românii nu fac decât să afirme drepturile lor mai vechi asupra acestei provincii, care pe nedrept le-a fost răpită*”² cu arma de către Avari, confirmă afirmația că împărații bizantini și-au reafirmat în toate ocaziunile drepturile lor de supremație asupra Daciei Malvensis. La 601 oștile romano-bizantine ale împăratului *Mauritius* [582-602] sub comanda lui *Priscus* pătrund adânc, prin Lederata-Recidava, în Dacia Malvensis, obținând victorie deplină asupra oștilor lui *Baian*, undeva pe Timiș³.

Lipsa mărturiilor documentare face aproape imposibilă explorarea obiectivă a acestei epoci întinse, când însuși numele de *Român* este acoperit de numiri arhaice⁴ [Sciți, Moesi, Daci]. Numirea de *Vlahi* [Blachi, Volochi, Walahi, Vlasi, Olăhi] le-a fost dată de străini, de Greci, Slavi, Germani, Unguri, — ei însă atât cei din nordul cât și cei din sudul Dunării s'au numit pe sine totdeauna *Români*. Istoricul german *Johann Thunmann*, profesor la Universitatea din Halle, ocupându-se de Aromâni scrie la 1774 că „de 750 de ani sunt cunoscuți sub numele de *Vlahi*, și găsim urme de ale graiului lor încă din sec. VI-lea. *Sie nennen sich selbst Rumanje oder Rumunje*”⁵. Dacă însă lipsesc documentele scrise, nimeni nu poate fi îndreptățit să tragă concluzia despre absența poporului dacoroman în arcu carpat, într-o epocă inaccesibilă Istoriei.⁶ A fost bine inspirat *Albrecht Wirth*, un alt istoric german, când spunea la 1916 că „*Românii sunt rasa cea mai tenace de pe pământ și au fost dispăruți opt-nouă secole. Dispariția lor se aseamănă cu unele părae din munții Jura și Karst, cari curg mile întregi pe sub pământ, pentru ca să reapară și să nu mai dispară niciodată. Astfel până în sec. XIII-lea acest neam a fost ca și șters de pe fața pământului, când deodată reapăru și — de astă dată pentru totdeauna — Plötzlich aber, im 13-ten Jahrhundert tauchten die Rumänen wieder auf, und diesmal blieben sie*”⁷.

¹ Ion I. Nistor, *Bizantinii în luptă pentru recucerirea Daciei*, pp. 693-697; Const. C. Giurescu, o. c., pp. 196-204.

² Theophylaktos Simmokates, *Hist.*, VIII, pp. 281, 282, 288-292, apud Ion I. Nistor, *Țara Severinului și Banatul Timișan* [extras din *Analele Academiei Române*, Mem. Sect. Ist., Seria III, Tom. XXVII, Mem. 8], București, 1945, p. 197.

³ Ion I. Nistor, *Țara Severinului*, p. 197.

⁴ N. Iorga, *Istoria Românilor, II, Oamenii pământului*, București, 1936, pp. 53, 222; Aurelian Sacerdoțeanu, *Români și Barbari în secolul X*, București, 1937, pp. 2, 3, 8, 13.

⁵ Johann Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen europäischen Völker*, Leipzig, 1774, p. 174.

⁶ Cf. Henri Gaidoz, *Românii din Ungaria. Originea, istoria și starea lor prezentă*, trad. Gh. Moroianu [extras din *Revue de Paris*, nr din 15 Mai 1894], Buc., 1894, p. 8.

⁷ Dr. Albrecht Wirth, *Der Balkan, Seine Länder und Völker in-Geschichte, Kultur, Politik, Volkswirtschaft und Weltverkehr*, Stuttgart-Berlin-Leipzig, 1916, p. 226; cf. I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, I, București, 1928, p. 17.

Nu este locul să înșirăm aici toate mărturiile istorice, lingvistice, toponomastice și arheologice cari pledează în mod inexorabil pentru existența Dacoromanilor în Dacia Traiană în lunga perioadă de dominație a Barbarilor. Cât ne privește, în legătură cu subiectul ce tratăm, ne este suficientă mărturia și recunoașterea istoriografiei maghiare mai vechi, că și pe timpul stăpânirii Avarilor [568-796 sau, după alții, până la 803] a existat în Dacia Traiană o populație creștină, care, desigur, prin misionarismul preoților și episcopilor săi, a influențat hotărîtor până și sentimentele religioase ale chaganului acestora, Balan.

IV

Interpretarea ce se încearcă a se da, în timpul din urmă, titlului episcopului *Ursus*, care a participat la sinodul al VII-lea ecumenic dela Niceia, ținut la anul 787, are darul să proiecteze noi lumini asupra vieții religioase a Românilor din Dacia Traiană pe timpul stăpânirii ei de către Avari. Semnând actele sinodale, *Ursus* se intitulează „episcop al Avariților” *ἐπίσκοπος τῶν Ἀβαριτῶν*.¹ Cercetătorii vechi, ca Le Quien și Petru Maior, au văzut în *Ursus*, episcopul *Abrițianilor* = *ἐπίσκοπος τοῦ Ἀβριτίου*, adică al orașului *Abrittus* din Moesia Inferioară². Cum termenul *τῶν Ἀβαριτῶν* nu se referă la orașul dunărean *Abrittus*, ci la „locuitorii din țara Avarilor”, urmează deci, că *Ursus*, „om de limba latină”³ ar fi „un episcop român din veacul al VIII-lea, cel dintâi pe care-l înregistrează Istoria”.⁴ Desigur, precum observă istoricul nostru prof. univ. Const. C. Giurescu, „chestiunea nu e lămurită încă”⁵.

Ceea ce încercăm totuși să lămurim aici este întrebarea: În care parte a Avariei, cum s'a numit Dacia sub Avari⁶, a păstorit episcopul *Ursus*, și cine au putut fi păstoriții lui? Numele latin al lui *Ursus* este o dovadă sigură de apartenența sa la neamul nostru, supus de către Avari. Precum *Teofil* „episcopul Gothiei”,⁷ care a semnat actele primului sinod ecumenic dela Niceia din anul 325, n'a fost episcopul Goților păgâni,⁸ tot astfel nici urmașul său mai îndepărtat *Ursus* n'a putut fi episcop al Avarilor păgâni. Și, atunci, sub „locuitorii din țara Avarilor”, avem în mod firesc

1 Const. C. Giurescu, o. c., p. 208; cf. S. Reli, o. c., pp. 91-94.

2 Petru Maior, *Istoria Bisericei Românilor*, Buda, 1813, pp. 172-174; Le Quien, *Oriens Christianus*, I, Paris, 1740, pp. 1222-1223; Vasile Pârvan, *Contribuții epigrafice*, pp. 67-68 crede la fel.

3 Le Quien, *ibid.*, scrie: „Nomen *Ursus* hominem Latinae linguae significat”.

4 Giurescu, o. c., p. 208.

5 *Ibid.*

6 Szentkláray, *Krassó vármegye*, p. 60; N. Iorga, *Istoria Românilor*, II, p. 236.

7 Cf. Pârvan, *Contribuții epigrafice*, p. 12, n. 27, și p. 71 n. 340.

8 Cf. N. Iorga, *Istoria Românilor*, II, pp. 51-71; Pârvan, *Contribuții epigrafice*, pp. 69, 73, 87-88.

să înțelegem pe băștinașii dacoromani, supușii Avarilor,¹ [Avarițieni, — că d. p. *Ungureni*, Români din Ungaria, nu Unguri], singurii creștini cari puteau avea în Dacia Traiană, în acea epocă, o superioară organizație bisericească.

Cât privește *reședința* episcopului Ursus, presupunem că ea va fi fost în capitala țării Avarilor, care, după părerea celor mai de seamă istorici maghiari moderni, nu putea fi decât cetatea Morisena, unde ar fi rezidat Atila al Hunilor și Baian al Avarilor.² Dacă prin studii amănunțite se va putea dovedi veracitatea acestei ipoteze „atunci descoperirea ar fi de cea mai mare importanță pentru istoria noastră medievală, sub toate raporturile”³ și mai ales sub cel bisericesc.

Prot. Dr. Gh. Cotoșman

1 N. Iorga, *Istoria Românilor*, II, pp. 235-237.

2 Dr. Juhász Kálmán, *Hajdani monostorok a csanádi egyházmegyében*, Budapest, 1926, p. 119; Szentkláray, *Krassó vármegye*, p. 60; Borovszky Samu, *Temes vármegye*, p. 243.

3 C. C. Giurescu, *o. c.*, p. 208.

Principiile creștine în școala poporului

Plecăm dela adevărul: că educația și orientarea tineretului constituie certitudinea progresului social și cheia de boltă a democrației adevărate¹ și că în noua ordine socială ce se conturează acum „școala ca expresie a fenomenului cultural educativ, trebuie să răspundă comandamentelor actuale. Ea trebuie să favorizeze și să realizeze integrarea funcțională și constructivă a individului în ordinea lumii noi“.

Temeliile pe care se va realiza lumea cea nouă sunt *ideea de libertate, de echitate socială, de solidaritate și armonie spirituală*. O reală transformare economică și socială e în funcție de o renaștere și înnoire a sufletului omenesc.

De aici rezultă rolul social al educației, căci: „Nu se află altă cale mai eficace sub soare pentru înlăturarea decadenței omenesti, decât o bună educație“.² Deaceia „școala e responsabilă nu numai de instrucția și educația copilului, ci de întreaga sa personalitate. Școala trebuie să-l pregătească pentru viața efectivă în mediul social în care va trăi. deprinderile și atitudinile generale care-l fac pe individ mai capabil să atace problemele și dificultățile vieții sunt cel puțin tot atât de importante, pentru adaptarea și reușita în viață, ca și cunoștințele“. Aceasta e școala pentru viață și pentru viitorul poporului, întrucât școala e platoșa sufletului românesc și la altarul ei arde permanent focul iubirii de patrie.

Educația să fie pentru toată lumea și pentru toate clasele sociale: „Școlile trebuie să fie locuri de primire pentru întreaga omenire. Nu numai pentru copiii celor avuți sau ai celor de sus, ci toți deopotrivă; nobili și nenobili, bogați și săraci, băieți și fete, trebuie duși la școală, fie ei în orașe mari sau mici, în târguri sau sate“, zice pedagogul Comenius. Acest principiu al școalei democratice găsește inspirație și imbold în soteriologia creștină și în idealul perfecțiunii morale. Așa se transformă viața socială și se regenerează sufletul omenesc. Prin doctrina creștină, școala pusă în serviciul poporului, va fi animată de altruism și generozitate spirituală. Prin doctrina creștină, școala pusă în serviciul poporului, va fi animată de altruism și generozitate spirituală. Prin școală și trăirea principiilor democratice și creștine se vor forma valorile morale, apărătorii, cât și luptătorii pentru progresul poporului și înfrățirea claselor sociale. De aceea în școala poporului dominant e principiul autoconducerii elevilor, bazat pe convingere și răspundere. Prin „autoconducerea elevilor, când e bine organizată și îndrumată, pe baza spontaneității, duce la socializare, servind astfel de

1 Prof. A. Manolache, Școala democrației, București 1945, pag. 8.

2 Comenius, Didactica magna, trad. de P. Gârboviceanu, pag. 14.

corectiv înclinării individualiste la care viața pur intelectuală poate duce într-o școală neprevăzătoare. Spontaneitatea înseamnă libertate, inițiativa și fericirea individuală, dar înseamnă totodată răspundere, devotare și bine social, după prilejurile pe care le are să se manifeste după modul cum sunt mânuite aceste prilejuri și mai ales după spiritul ce stăpânește pe educator și atmosfera pe care știu să o creeze, s'o sprijine și s'o desvolte în viața școalei¹.

E vorba deci de educație și formarea cetățenilor de mâine, cu răspundere în viața poporului. Această educație, spre a fi complexă, trebuie să ție seama de realitățile vieții și de imponderabilele adevărului religios. La această educație trebuie ajuns prin libertatea bazată pe disciplina voită și din convingere morală, deci disciplina liberă, este principiul care poate fi aplicat cu succes în educația morală și socială².

Școala poporului trebuie să pregătească pentru viață și pentru viitor după adevărul că viața se învață trăind, după cum o meserie se învață lucrând. Trăind în societate ne aflăm în permanente raporturi de solidaritate, iar odată cu raporturile sociale se desvoltă și spiritul critic al individului, căci gândirea și acțiunea semenului a deșteptat în el sentimentul voinței proprii, adecă conștiința personalității³.

Încât „în orice experiență, se oglindește o experiență socială, pentru că ce formează conținutul personalității este un product al societății; dar în acelaș timp, tot ce formează conținutul socialului este o creație a personalității. Ea crează valori noi, cari confirmă expansiunea socială a personalității”⁴.

Aceasta e marea răspundere a educatorului și menirea școalei poporului în formarea tineretului. Societatea devine mediul de educație și toți cetățeni prin viața și faptele lor devin educatori și model de trăire pentru cei tineri. Deci, atenție la viața și acțiunile noastre. Rolul școalei și al societății e de a crește tineretul în vederea misiunii și idealurilor sale legitime.

În școală „educația trebuie să țințească a face din elevi puteri creatoare, apelând la dispozițiile lor naturale, la spontaneitatea lor, la dorința lor de a-i pune în mișcare totă ființa și cugetarea proprie, contribuind astfel la adevărata desvoltare a personalităților”⁵. În personalitate intră ideea de conștiință, libertate morală, ideal spiritual și năzuința spre veșnicie. Așa prin școală se ridică un popor spre cultură și civilizație, spre lumină și progres. După pedagogul C. Narly întreaga acțiune educativă trebuie să fie orientată „spre creierea culturii și participarea la ea a națiunii întregi, spre educarea muncii creatoare, spre intensificarea iubirii de neam și spre renașterea credinței în Dumnezeu și ideal”⁶.

1 G. G. Antonescu, *Educație și Cultură*, ed. III, pag. 166.

2 P. Andrei, *Probleme de Sociologie*, București 1927, pag. 171.

3 D. Gusti, *Realitatea, știință și reformă socială*-Arhiva anul I.

4 C. Narly, *Metode de educație*, București 1943, pag. 52.

5 Radu Petre, *Conducerea de sine a clasei*, pag. 9.

6 C. Narly, op. cit. pag. 10.

Cultura trebuie difuzată în straturile mari ale poporului, încât toți să participe la binefacerile ei. Prin aceasta din școala poporului se va face un ideal „spre mai mult lumină, spre simțul libertății juste și spre bucuria existenței superioare”.¹

Prin bucuria muncii creatoare se va selecționa capacitățile și se va determina valoarea etică și socială a muncii vocaționale, care asigură mărirea producției și progresul colectivității. Prin aceasta se învață „ceea ce este temeinic, perseverență în efort, cinste față de sine însuși și care duce direct către cinste profesională și cinste cetățenească”.²

Din iubirea de neam școala să nu cultive ura de rasă, șovinism și exclusivism, ci ea să fie imbold și stimulent la ordine, muncă, iubire și armonie socială. Școala să predice neîncetat dorința poporului de a trăi în liniște cu toate naționalitățile conlocuitoare și să se inspire din principiul evanghelic al iubiri de om și umanitate. Slujirea poporului și biruința principiilor altruiste se afirmă prin sufletul bun și plin de omenie al poporului nostru. Toți să ne înfrățim în muncă pentru progresul poporului și în luptă pentru libertățile democratice. Prin aceasta în școală și în societate se va înfirișa climatul prielnic al culturii, al muncii productive, al iubirii de om și al dăruirii pentru umanitate. De aceea școala trebuie să crească tineretul în spiritul marilor reforme ce se petrec sub ochii noștri. În acest sens trebuie folosit sistemul autoguvernării „ce se bazează pe simțul răspunderii, al renunțării, al devotării pentru binele comun, ce se deșteaptă atât de natural în sufletul tineretului îndată ce împrejurările sunt prielnice”.³

Tineretul să nu fie crescut în disciplina de sclav, căci ea naște suflet de sclav (Foerster), ci în disciplina liber consimțită. Prin aceasta trezim în conștiința tineretului marele răspundere față de popor și istoria sa. La această operă educativă e chemată și biserica prin slujitorii ei de a încreștina inima și converti conștiința omului și de a sluji poporului. Într-o democrație etică, devotată celor mulți, va trebui purces dela reforma omului, dela reforma caracterelor, spre toate celelalte reforme sociale. Ori, reforma aceasta a caracterelor, cea mai necesară dintre toate, nu se poate da decât prin puterea de prefacere a credinței religioase”.⁴

Religia respectă valoarea și demnitatea omului și prin preoțime ajută la strădania sa spre mai bine și mântuire, căci preoțimea stă mereu în slujba poporului, căci „noi preoții, suntem ridicați din popor. Pentru poporul nostru trăim și pentru el muncim, înprospătându-ne mereu forțele din isvorul neistovit al bogăției sufletului lui”.⁵

Această școală a poporului, plecând dela realitățile sociale și naționale și respectând legitimele aspirații ale omului, trebuie să fie o misionară a iubirii de om și o vajnică apărătoare a dreptății pentru toți. Fiind integrată în viața socială, prin efortul devotării, va asigura înălțarea și fericirea întregului popor. Toți au dreptul la lumină și căldură fără deosebire de rasă, lege și credință religioasă. Așa, școala devine o școală altruistă și

1 C. Narly, op. cit. pag. 14.

2 C. Narly, op. cit. pag. 16.

3 C. Narly, op. cit. pag. 50.

4 Mit. Dr. N. Balan, *Evangelia și democrația*, pag. 43.

5 Mit. Dr. N. Balan, op. cit. pag. 8.

progresistă, o școală a armoniei și înfrățirii popoarelor; o școală a muncii și educației integrale, care va pune în locul urii de clasă și a intoleranței fanatice și șovine, *principiul iubirii, al solidarității și devotamentului reciproc*. Aici idealul școlii coincide cu idealul creștin, după care toți oamenii sunt frați și între ei trebuie să trăiască în armonie, libertate, responsabilitate și solidaritate. Acest exemplu de iubire altruistă îl descifrăm în exemplul vieții lui Iisus, care ne cere să iubim omul și din iubire de ideal și progres să ne dăruim, căci numai prin jertfă și abnegație se statornicesc în lume marile idei umanitare și reforme sociale. Fiindcă „om deplin ajunge numai acela, care este crescut în sfințenie și pentru sfințenie. În măsura în care sfințenie i se dă locul central în planul educației, educația atinge culmile idealului ei”, zice Franz Koehler. Creștinul adevărat e omul ordinei, disciplinei, omeniei și onoarei. Încât „adevăratul și fecundul ideal al școlii nu poate fi conceput și realizat decât de cei ce trăiesc în lumea credinței, a credinței creștine. Numai viața religioasă ne dă puterea și marile linii ale cugetării, care ne ajută să învingem mizeria vieții obișnuite” (*Otto Dibelius*). Către acest ideal ne îndeamnă și Domnul Dr. P. Groza, când zice: „trebuie să ne iubim unul pe altul, ceice trăim în același țară, trebuie să smulgem din suferințele noastre orice ură de rasă”.

În această perspectivă trebuie interpretată toată osteneala și eforturile depuse de ministrul educației naționale Dl. Ștefan Voitec. În chemarea sa către corpul didactic Dl. Voitec cere a îndruma tineretul conform spiritului evolutiv al vremii și al prefacerilor sociale. Școala „în locul unei școli de clasă și a speculării omului; școala vremii de azi trebuie să corespundă vremurilor simțite de învățătură, de lumină, de înălțare, spre o cultură cât mai temeinică a marilor mase populare, chemate la libertate și viață publică”.¹

Pentru acest scop așa de mare trebuie făcute toate sacrificiile, căci această școală a poporului nu mai e nivelatoare, ci selectivă; numai e aristocratică, ci în totul democratică. Pentru deplina ei biruință, omul școlii românești recomandă stăruință și răbdare „fără a brusca realitățile, fără a provoca perturbări și vom trebui să procedăm la o adaptare a învățământului și educației naționale, la nevoile stării de fapt; de a sincroniza adecă învățământul și educația populară cu ritmul viu al evoluției, pe care o străbatem în aceste vremi de adânci și epocale prefaceri.”² Toată grija trebuie îndreptată spre sufletul și conștiința tineretului, de a-l crea mediul prielnic studiului și muncii, iar efortul educatorilor trebuie încadrat în aspra muncă de refacere a țării și de vindecarea rănilor pricinuite de război. De aceea Dl. Ministru Ștefan Voitec recomandă educatorilor „să lămurească școlăria asupra noțiunilor de patrie, de popor, libertate, democrație, muncă, progres social, cultură, civilizație, într'ajutorare, solidaritate umană, cooperarea tuturor popoarelor” etc., fie în cadrul orelor de dirigenție, fie în cadrul orelor de educație cetățenească. Acest început de reforma școlii românești se face prin înființarea Gimnaziului unic, care înseamnă: „1. democratizarea școlii și culturai; educație și cultură pentru întreg poporul; 2. Pregătirea integrală pentru viață până la apariția aptitudinilor vocaționale, baza profesiunii viitoare: orientarea profesională la

¹ În noua școală românească anul I. No. 9-12, Sept-Dec. 1945, pag. 340.

² St. Voiteg, op. cit. pag. 339.

vrăsta aptitudinilor; 3. umanizarea lumii prin școală: o lume mai dreaptă, mai bună și mai liberă; 4. socializarea prin individualizare: respectul ființei umane valorificată pe linia vocațională la maximum în slujba binelui general social; 5. gratuitatea și obligativitatea culturii și educației; 6. selecția valorilor din sânul întregului popor; selecționare pe bază de vocație și pregătire, cu scopul de a crea un stat cultural în locul statului polițist de ieri; 7. o școală a pregătirii pentru viață în viață: un învățământ cu o finalitate integrală; 8. o școală a unui practicim educativ, nu empiric: activitate proprie, practică și teoretică, izvor de idei active și formative".¹

Iată perspectivele și țelurile școlii poporului, fixate de secretarul general al Ministerului Educației Naționale Dl. P. Mironescu Mera. Adică o școală inspirată din doctrina socialistă și încadrată în spiritul larg al democrației creatoare. Împlinirea și realizarea acestor postulate e în funcție de sufletul idealist și dăruirea celor ce muncesc în sanctuarul școlii. Încât lângă „practicismul educativ, metodă activă, școala unică și învățământul integral-globalismul-concepție, metodă și programă ce constituie fundamentul școlii poporului“, trebuie adăugat sufletul generos și idealist al educatorilor. La munca aceasta grea dar închinată poporului și progresului său chiamă întregul corp didactic Dl. P. Mironescu Mera, zicând: „A fi un adevărat educator al poporului, sau slujitor al lui, nu-i de ajuns să-i închini inimuri de laudă. Trebuie să iei mistria în mână și să clădești cu suflet din jertia sufletului tău lumea cea nouă. Să nu-ți rămână nimic și să ai totul ce trebuie să dai altora. Să te strivești sub greutatea poverilor de bunurile jertfite tuturor și să vezi totuși că te înalți spre culmile spre care s'a ațintit fixarea ta de vizionar. Înfige-ți mai adânc picioarele în inima realităților crude pentru a te putea susține și pentru a putea crea cu îndărătnicie și cu sufletul tău, temelie de lume nouă“.²

Această școală a poporului o găsim realizată la marea vecină din răsărit unde „originalitatea, independența sinceră, spiritul de larg humanism, respectul adânc pentru muncă, neclintita credință în știință și progres, înflăcărata dragoste pentru patrie și popor, iată ceea ce împinge pedagogia sovietică spre cel mai înalt loc din lume“, spune academicianul Potemkin, comisarul poporului pentru instrucția publică U. R. S. S.

Deaceia lozinca popoarelor iubitoare de libertate și progres este unire și vigilență în consolidarea democrației și în înfăptuirea școlii poporului. Pentru neamul nostru școala democrației trebuie să ție seama de realitatea vieții religioase și de contribuția idealului creștin în educarea integrală a tineretului. În viața poporului nostru „școala și Biserica au colaborat în așa măsură, încât e greu să definești rolul fiecăreia în parte. Între aceste două coloane de susținere și de lumină ale românismului, solidaritatea a fost așa de desăvârșită, fuziunea așa de mare, încât una trăia prin cealaltă, sprijinindu-se pe augusta cârje a tradițiilor seculare, cu aceeași încredere în destinul neamului, atât la necaz, cât și la bucurie. Școala era prelungirea Bisericii, iar Biserica dădea nimbul învățaturii divine școlii. Istoria transilvană, în special, nu înregistrează nici o defecțiune pe

1 P. Mironescu Mera, Către învățătorii țării, în Noua școală românească No. 9-12, Sept-Dec. 1945, pag. 351-352.

2 P. Mironescu Mera, op. cit. pag. 367.

această linie de organică solidaritate militantă". (*Prof. Dr. Gr. Popa, În duhul ortodoxiei naționale, Sibiu 1942, pag. 14.*)

Aceasta ne îndreptățește la credința că și acum ca și în viitor școala poporului nostru nu poate divorța de Biserică și nici nu poate ignora realitățile vieții religioase. Aceasta pledează pentru prezența preotului în școală și pentru contribuția educației religioase în orientarea și convertirea tineretului românesc. Căci „numai așa tânărul devine receptacol al harului dumnezeesc, ziditor de suflete și transfigurator în adâncuri, iar veșnicia neamului românesc este asigurată prin căile de mărire ale Bisericii străbune și dreptcredincioase”. (*Prof. Dr. Gr. Popa, op. cit. p. 19*). Pentru poporul nostru credința face parte integrantă din imponderabilele vieții sufletești, iar ideea de moralitate, de virtute, de personalitate și perfecțiune sunt notele specificate ale doctrinei creștine și ale concepției democratice. La flacăra credinței luminate se călește caracterul moral și la lumina spiritualității creștine se plămădește și afirmă cultura adevărată. Slujind poporul și sufletului său, trebuie să lăsăm loc în școală educației religioase și morale, prin care preotul va complecta educația socială a tineretului. Credința în Dumnezeu și în ideal constituie o pârghie puternică în ascensiunea lumii spre cultură și progres. „Această năzuință către ideal și progres ne-a dat bisericile și minunatele picturi, ne-a dat frumusețea broderiilor depe vestminte, sculpturile în lemn, poezia poporană, filosofia adâncă a proverbelor, precum și acel spirit superior de toleranță, cari toate vorbesc despre o cultură și o civilizație fărănească mult superioară”.¹

Această școală a poporului, pentru a fi pusă în slujba poporului, trebuie să găsească suflete idealiste și capabile de generozitate spirituală pentru a realiza lumea cea nouă, lumea democrației adevărate și a păcii sociale.

Deaceia credem că suntem pe linia tradiției străbune și în spiritul autentic al democrației, când afirmăm că „numai un învățământ îngemănat cu credința'n Dumnezeu și miresmuit cu dragostea Evangheliei lui Hristos, este în stare să zidească oameni întregi și să fortifice caractere”. (*Dr. Gr. Cristescu — Semănături de primăvară, p. 75*).

Prof. I. Bulea

¹ C. Narly, op. cit. pag. 25.

Improvizația în predică

De atâtea veacuri nimic nu s'a mai adăugat la cuprinsul și formele esențiale ale cultului creștin ortodox și cu toate acestea cultul nostru pare nou și proaspăt ori de câte ori se săvârșește.

Această prospețime este rezultatul misticei revărsări harice și, mai ales, rezultatul dărniceii de simțire a preotului slujitor la altar.

Rânduelile liturgice le poate săvârși, în mod mecanic, și năimitul. Momentele culminante liturgice, însă, le poate trăi cu intensitate numai slujitorul care își are toate gândurile și simțirile înfiorate de misterul euharistic.

De aceea chemarea preotească, în funcția ei liturgică, solicită permanent contribuția de entuziasm și efort omenesc ale preotului. Și prin această contribuție cultul creștin, în general, se înfrăgește și își schimbă, oarecum, aspectul după vremi și după oameni. Același, totdeauna, și totuși, mereu altul pentru fiecare veac, cultul creștin nu se poate mortifica în forme și mișcări stereotipe dacă el este manifestarea conținutului de simțire lăuntrică și trăire religioasă a preotului și a credincioșilor, care însoțesc cu sufletul slujitorul dela altar.

Acest adevăr este valabil și pentru realizarea chemării învățătoarești a preotului.

Oricine cunoscând mai mult sau mai puțin profund tezaurul de cugetare creștină și anumite norme clasice, anumite îndrumări formale pentru redactarea și predarea predicii, poate rosti chiar predici bune. Dar este un lucru așa de firesc și ușor verificabil că, predici în sensul lor ideal, predici de efect pentru mântuirea sufletească, nu poate realiza decât preotul care trăește intens adevărurile pe care le propovăduiește. Numai acela care „vorbește din prisosul inimii” poate comunica din permanențele adevărului revelat, mistice efluvii de entuziasm sfânt, determinând participarea creștinului la opera propriei sale mântuiri.

Desigur, cu o astfel de afirmație, în termeni vagi și generali, nu se poate rezolva marea problemă a predicii, despre care s'a vorbit și s'a scris atât de mult în ultima vreme.

Există o problemă deschisă a predicii. Se dau mereu soluții și sugestii pentru rezolvarea ei. Și poate că această problemă nu va fi niciodată definitiv soluționată. Nu azi s'a vorbit, pentru prima oară, de o criză a predicii. Poate că azi este mai acută această criză, dar ea a existat și altă dată. Chiar și în epoca de strălucire a elocinței creștine, în timpul marilor predicatori ai ecumenicității creștine, s'a vorbit de o predică veche și o predică nouă, despre insuficiențele predicii vechi și posibilitățile predicii

noul. "Și toate protestele și nemulțumirile față de rezultatele predicii contemporane, exprimă doar eforturile omenești de desăvârșire a predicii, în raport cu structura și evoluția suflătoare a omenirii. De aceea problema predicii va fi mereu deschisă.

Nu vom încerca, nici pe departe, să dăm sugestii sau soluții pentru rezolvarea, în timpul nostru, a acestei probleme. Nu vom căuta nici cauza, nici remediul crizei în care se găsește, cincontestabil, predica de azi, deși avem convingerea că rezolvarea ei atârână, în primul rând, de predicator.

În măsura în care predicatorul va înțelege psihologia contemporanității, în măsura în care va înțelege sufletul epocii și va căuta să răspundă cerințelor ei, va găsi atât conținutul cât și regulile formale ale predicii. Prin înțelepciunea predicatorului, luminile eterne ale cugetării creștine vor lămuri problemele tuturor veacurilor.

Omenirea, în fiecare epocă, este așa cum este, iar predicatorul trebuie să fie așa cum este omenirea. El este svăcnit în sufletul omenirii și predica lui trebuie să atingă problemele mari care agită omenirea, încreștinându-i, mereu, gândurile și simțirile...

Dar despre această latură a problemei predicii ne propunem să scriem într'un articol viitor.

Acum vom insista mai mult asupra unei probleme de metodă, privind pregătirea predicii. Cum să ne pregătim predica? S'o studiem? S'o memorizăm? Sau să contăm numai pe darurile naturale și inspirația momentului?

Deși răspunsul, bazat pe o practică generală, pare firesc și simplu, totuși interpretările sunt variate.

Acum câteva zile, un confrate ținea să mă convingă, într'o discuție intimă, că darurile retorice cu care l-a înzestrat Dumnezeu și rutina sa oratorică, îi scutesc de a pregăti predica și mai ales, de a o memoriza. Cu câteva clipe înainte de a urca amvonul, îmi spunea el, își fixează subiectul și... n'a dat niciodată greș.

Admir calitățile D tale, i-am răspuns, și mai ales apreciez, după după cum se cuvine, curajul D-tale, dar mă îndoiesc de bunele rezultate ale predicilor pe care le rostești.

Sau ești o „excepție fericită” sau... nu ești sincer.

În realitate confratele nostru nu era nici talent oratoric (ceea ce dealtfel, este greu de apreciat) și nici nu urca amvonul nepregătit. Mai mult chiar, am certitudinea că, de fiecare dată când urcă amvonul sau apare în fața credincioșilor pentru predică, o are bine pregătită și ascunsă în buzunar. O muncește cu câteva zile înainte și o memorizează verbal sau real.

Dece atunci, confratele nostru încearcă să ne convingă, pe cei care l-am ascultat, că n'a pregătit și nu pregătește niciodată predicile și nu le memorizează ci pur și simplu, „improvizează”? Ca să câștige mai multă admirație? Să câștige prestigiu sau să-și justifice eventualele lipsuri? Solicită oare, un astfel de predicator, prin astfel de afirmații, consursul ascultătorilor ca să-i mărească, din prisosul de bunăvoință, prestigiul oratoric?

Avem oare dreptul să ne lăudăm mai mult cu darurile pe care le-am primit în constituția firii noastre, decât cu rezultatele muncii noastre?

Dece să ne ferim a recunoaște că predicile trebuiesc pregătite, muncite, și că, de fapt, așa și facem dacă avem conștiința oficiului pe care-l împlinim?

Să ne lăudăm cu talentul? Să lăsăm totul în seama culturii și a talentului nostru?

Sf. Ioan Gură de Aur, cel mai strălucit maestru al elocinței creștine, înainte de a ajunge la celebritatea pe care i-au menținut-o atâtea veacuri, a sesizat cu o genială intuiție, sublimitatea preoției și răspunderile legate de îndeplinirea oficiilor ei. Vorbind despre exercitarea dregătoriei didactice, printre altele, Sf. Ioan Hrisostom, scrie, în tratatul său „Despre preoție”: „Căci și de ar avea cineva multă putere de a cuvânta (și aceasta la puțini se află), nicidecum n'ar fi scutit, prin aceasta, de a munci neconținut”¹.

„Orator fit...” Și avem atâtea exemple clasice, pentru verificarea acestui adevăr. Avem atâtea mărturii ale oratorilor celebrii că, în arta oratoriei, munca perseverentă contează înaintea talentului înăscut. Mai mult chiar. Avem atâtea mărturii, ca aceea pe care ne-o oferă clasicul Demostene, că talentul însuși, apare cu un rezultat al unei stăruitoare deprinderi retorice.

Incontestabil însă, calitățile naturale, psihice și fizice, nu pot fi neglijate la aprecierea oratorului. Cel dotat cu mai multe și mai alese calități, este avântat față de cel mai puțin dotat și cu același efort, prin aceeași cantitate de sudoare, ajunge la culmi mai înalte.

Operele de creație, operele de reală valoare ale spiritului omenesc, sînt rezultate ale unei armonioase împletituri de har și sudoare.

În orice caz, studiul stăruitor și exercițiul în arta oratoriei — susținut de elanul către perfecționare — a creat oratori sau, în cazul nostru, predicatori celebri, predicatori consacrați și consecvenți în succesul predicilor lor. Pe când talentul singur, a putut crea oratori de ocazie, care pot rosti în unele împrejurări un discurs sau o predică strălucită și răsunătoare și pot, în alte împrejurări, obține cel mai lamentabil rezultat.

Inconsecvența în ce privește calitatea predicii și efectul ei, la același predicator, indică absența studiului stăruitor, absența muncii omiletice.

Este adevărat însă, că nici cel mai zelos și mai instruit predicator nu poate realiza predici de același calitate și nu poate obține efecte uniforme. Predicatorul este om și trăiește în volbura patimilor omenești. El trece prin momente de tristețe și durere, de multe ori, și atunci îi lipsește avântul și tăria, atât de necesare în predică. Totuși însă, predicatorul pregătit, care-și studiază cu toată seriozitatea subiectul predicii, care știe de unde pleacă și unde trebuie să ajungă, nu se va pierde nici în acele momente „lipsite de bucurie și de lumină”.

¹ Sf. Ioan Hrisostom, Despre preoție, trad. de Pr. Icon. Aristide N. Geamănu, cartea V, c. 5, v. 468.

Un astfel de predicator imprimă tuturor predicilor sale caracterul muncii ordonate și efectul lor este aproape totdeauna același..

Predicatorul care improvizează — afară de cazurile speciale când este necesitat să facă acest lucru, mai mult sau mai puțin reușit — introduce în predica sa, odată începută curgerea ei, care-i cere debitul necesar de cuvinte, elemente fără nicio sudură intimă. De respectul unor trepte formale psihologice în astfel de predici, nici nu poate fi vorba. Spune de toate, fără unitate și se lungește mereu, negăsind cuvântul cel mai potrivit, de efect satisfăcător, care să-i încheie predica. Epilogul devine, mai ales, pentru predicatorul care improvizează, un efort dramatic, un sbucium greu de a ieși din valurile în care s'a aruncat nepregătit, spre liman. Predicatorul însuși nu știe precis unde are să ajungă. Astfel de predică n'are niciun plan și nici o țintă.

De aceea credem că numai predica bine studiată și pregătită din vreme, poate fi rostită cu toată încrederea în efectul ei.

Dar, este oare mai fericit predicatorul care-și memorizează predica și se ține în mod sclavnic de textul ei?

Fără îndoială, memorizarea predicii este de mare folos, mai ales, predicatorilor începători, pentru motivele pe care le enumeră fiecare manual omiletic. (Vorbim numai de memorizarea predicii și de reproducerea ei liberă, fiindcă citirea predicii o găsim cu totul nepotrivită și infructuoasă, din foarte multe motive, asupra cărora nu insistăm acum.) Dar pe lângă faptul că memoria slăbește, cu înaintarea în vârstă, acest sistem de a învăța predica verbal și a o reproduce după hârtia păstrată în buzunar, îngrădește oarecum creația spontană, inspirația predicatorului.

O astfel de predică se reduce, uneori, la o simplă reproducere a unei lecții bine învățată.

Predica pregătită acasă, în camera de lucru a predicatorului, cu un anumit confort și într-o anumită dispoziție sufletească și apoi memorizată verbal, este o predică încheiată, la care predicatorul în timpul predării nu mai poate adauga decât căldura sufletului său.

Atmosfera în care se rostește predica și dispoziția sufletească a predicatorului în timpul expunerii, poate să fie cu totul alta decât în timpul elaborării ei și atunci predica este lipsită de putere, lipsită de energie. O astfel de predică nu mai ține cont de psihologia momentului. Ea vine în forme definitive, rezultată din altă psihologie, din altă atmosferă sufletească,

Și nu aceasta poate să fie predica în stare să aprindă sufletele pentru a le urca în vâlvătaii spre ceruri.

Predica cea mai apropiată de ideal mi se pare aceea care este bine pregătită, dar rostită liber, dând oratorului cele mai largi posibilități de a găsi, în sborul avântat al gândului, elemente noi, de a crea, de a improviza, în fața ascultătorilor și cu concursul lor.

Cea dintâi operație intelectuală, la pregătirea predicii, este meditația profundă asupra subiectului. Interiorizându-și subiectul, făcându-se stăpân în mod desăvârșit asupra lui, predicatorul va ajunge în situația să știe de unde pleacă și unde are să ajungă.

Va avea o viziune de ansamblu asupra predicii sau mai precis, va avea un punct de vedere propriu în rezolvarea problemei luată ca subiect

de predică. Acest punct de vedere va aduna apoi concentric toate elementele, care țin la a doua operație sau al doilea moment intelectual în pregătirea predicii, adică al aprofundării sau documentării subiectului, spre ținta finală a predicii.

Meditația va fi deci prelungită până când predicatorul își va da seama, că subiectul s'a lămurit deplin în sufletul lui. Prin studiu perseverent va aduna apoi toate informațiile, toate datele, pentru susținerea, în orice împrejurare, a subiectului. Predicatorul astfel pregătit nu-și pune, dela început problema dacă trebuie să vorbească 10 sau 20 de minute. El își cunoaște subiectul în toată amploarea lui și va vorbi după împrejurări, în ce privește extensiunea în timp a predicii.

După ce totul s'a asimilat și s'a orânduit în vederea unui scop final, predica devine în sufletul predicatorului, un clocot de viață, care se cere eliberat, ca o răbufnire de putere și pasiune. Astfel predica este, mintal, terminată. Ea exprimă modul de a cugeta și de a simți al predicatorului. Incepând să-și transcrie predica, predicatorul nu va mai întâmpina nicio greutate, decât doar la găsirea cuvintelor celor mai potrivite pentru a da formă și frumusețe literară predicii, dacă voește să o păstreze în scris.

Repeșirea predicii astfel elaborată, nu o va face după caet, memorizându-o cuvânt de cuvânt, ci tot prin meditație, în cadrul ei general pe care și l-a fixat în plan. Acum va avea predicatorul libertatea să reflecteze și asupra condițiilor exterioare, menite să sprijinească sau să anihileze efectul predicii. Între aceste condiții, locul de frunte îl ocupă sufletul ascultătorilor, solul asupra căruia își aruncă el sămânța bunelor vestiri. Acum își va potrivi lungimea predicii, tăria probelor și dovezilor, etc. etc.

Sunt mulți predicatori care ne destăinuiesc metoda lor intimă de a-și pregăti predicile. Astfel Păr. Arhim. I. Scriban, care este o autoritate incontestabilă în literatura noastră omiletică, ne mărturisește într'un număr al pretioasei reviste „Duh și Adevăr“ a confracților timișoreni, următoarele: „În 1928, răposatul Patriarh Miron m'a trimis să-l reprezint la Paris la jubileul de 50 de ani al facultății de teologie protestantă de acolo. M'am dus. Se înțelege, trebuia să rostesc o cuvântare în graiul locului. M'am chibzuit din vreme ce am să spun și cum am să spun.

Se afla pe atunci în Paris un preot al nostru, care învăța acolo, Păr. Duminică Ionescu, acum trecut din viață. Stând de vorbă cu el despre serbarea care trebuia să fie după amiază, i-am spus: la fi bun, Părinte Duminecă, și ascultă cum am să vorbesc eu după amiază la serbarea dela teologie. El s'o rânduit să asculte, iar eu am început pe franțuzește, fără fișici. Nici măcar nu scrisesem, dar graiul era depănat în minte cu câteva zile mai înainte“.¹

Deci și Păr. Arhim Scriban ne mărturisește că s'a chibzuit din vreme ce are să spună și cum are să spună și că și-a reprodus cuvântarea nu după fișică, ci așa după cum era „depănată în minte cu câteva zile mai înainte“.

¹ Arhim. Scriban, Vorbirea liberă, art. în Duh și Adevăr, Nr. 7-9 din 1945.

Cu predica astfel pregătită, capabil să vorbească despre subiect 10, 20 sau mai multe minute, predicatorul se va prezenta în fața ascultătorilor.

Cuvintele izvorăsc din inima predicatorului și se îndreaptă spre inima ascultătorilor, căutând aprobarea sau rufuzul lor. Se stabilește astfel un fel de circuit sufletesc între predicator și ascultătorii săi.

El își împarte gândul și simțirea în zeci sau sute de suflete, iar ei, cu aprobarea tacită, cu privirea și cu puterea de transmisiune a gândirii, îi încurajează elanul. Mulțimea ascultătoare devine astfel colaboratorul amvonului. Cel mai prețios colaborator. Numai cu această colaborare tainică își poate elibera predicatorul tot elanul, toată pasiunea de care este capabil. Oricât ar încerca cineva, în timpul când își pregătește predica în camera sa de lucru, să se entuziasmeze, să pună căldură, accent și culoare în fiecare cuvânt, nu va izbuti.

Ii lipsește stimulenta, inspirația. Ii lipsește mulțimea, sprijinul ochilor ațintiți asupra lui, din care pornesc undele misterioase de curaj și inspirație.

Stăpân pe subiect, susținut de public, predicatorul își va da seama asupra căror lucruri va trebui să insiste mai mult și asupra cărora va trebui să treacă mai ușor. Unde va trebui să-și înmulțească argumentele și unde ajunge numai îndemnul cald. Acum, în sfârșit, va putea „improviza”. Acum va fi capabil să creleze elemente noi în predica sa, când tot dinamismul lui este în plină acțiune. Atenția e concentrată asupra subiectului. Efortul de gândire ajunge la cel mai mare grad. Intensitatea, extensiunea și afecțivitatea vocii, se potrivesc gândurilor, gesturile se sincronizează cu cuvintele. Totul izvorăște din clocotul intern al predicatorului, se îndreaptă spre public și se întoarce, din nou, la predicator spre a-i deschide noi resorturi de simțire.

Predicatorul și auditorul sunt amândoi în acțiune. Cuvântul devine proprietate comună. Sufletele se încălzesc deodată. Sboară spre înălțimi împreună...

Este greu de realizat această predică? Fără îndoială, nu este ușor. De aceea am scris mai sus, că predica trebuie muncită cu toată seriozitatea. Iar în timpul acțiunii ei, predicatorul trebuie să țină mereu socoteală de acel imponderabil care determină efectul ei: sufletul auditorului.

Desigur și predicatorul care și-a memorizat predica în întregime, poate avea cele mai bune rezultate, cu condiția însă ca, atunci când susținătorul și inspiratorul lui anonim — auditorul — îi sugerează idei și simțiri noi, să le poată folosi fără a pierde ordinea stabilită a gândurilor în planul predicii. Iată ce ne spune, în același articol, Păr. Arhim. Scriban: „A vorbi înseamnă mai întâi a gândi. Dacă tu ți-ai deprins mintea să cugete, dacă gândurile tale se înădăsc în minte în fraze bine croite mai înainte de rostire, atunci n'ai să fi un om neîndemânatec la deschiderea gurii. Foile poți să le ai în buzunar, să fi cu gândul la ele, dar să nu fi legat de ele așa ca să nu poți fără ele. Ce? Să fie lucru peste fire a avea câteva crâmpoe în cap și să nu poți a le rosti cu încredere și bărbăție? Gândul să fie limpede și lămurit, că încolo limba și buzele trebuie să aibe oarecare sprinteneală”.

Prin improvizația în predică înțelegem, deci, posibilitatea de a introduce și utiliza gânduri și sentimente noi care n'au fost prevăzute la pregătirea predicii și care sunt inspirate de psihologia momentului și mai ales de sufletul ascultătorilor. Căci predicatorul nu vorbește pentru el ci vorbește pentru convingerea, mișcarea și înduplecarea ascultătorilor. Pregătirea de acasă este absolut necesară, dar nu este totul pentru o predică reușită.

Să fie acest gen de predică, cu improvizații, apanajul celor talentați?

Desigur că privilegiul darurilor înăscute nu poate fi discutat. Dar să nu uităm nici sentința care sintetizează o experiență de veacuri în arta oratoriei: „Orator fit...”

Prof. Dr. Marcu Bănescu

COMENTARII

Taina lui Lazăr din Betania

Chipul lui Lazăr din Betania rămâne, peste veacuri, același chip misterios de după învierea sa din morți, chipul unui om ce-a colindat regatul de dincolo al umbrelor, timp de patru zile, pentru a se reîntoarce dincoace la porunca dumnezeiască a Domnului nostru Iisus Hristos.

Despărțit de trupul ce se descompunea în mormântul său de piatră, sufletul lui Lazăr cunoștea toată taina morții, vagabonda timp de patru zile între celelalte suflete nenumărate ce se tânguiau, în lumea de dincolo, dela zidirea primilor oameni; prieten intim al Domnului nostru Iisus Hristos, în decursul vieții sale pămâtenene, sufletul lui Lazăr este primul mesager al împlinirii profețiilor mesianice în lumea de dincolo.

Acest Lazăr din Betania, cu destinul său atât de tragic, căci om fiind a murit de două ori, suferind aceleași dureri atroce, a fost rânduit de Dumnezeu să fie mărturie grăitoare în amândouă lumile în care există oameni: în cea de aici, a ostenitorilor cu mântuirea, căci după înviere n'a mai pregetat o clipă să mărturisească pe Domnul, în cea de dincolo, a morților, unde a anunțat, ca o fulgerare de aripi, minunile Domnului și mântuirea omenirii de sub păcat.

Chemarea spiritului lui Lazăr îndărăt, învierea sa și învingerea morții au fost în deajuns de grăitoare pentru dreptii Testamentului Vechiu ce se tânguiau la Dumnezeul lor, că nu va lăsa sufletele lor să vadă stricăciune...

Câte semnificații adânci, de aceea, nu se desprind din viața, moartea și învierea acestui om simplu, Lazăr din Betania, care cer o adăstare scurtă a minții noastre oboseite de seci probleme existențiale asupra lor și o meditare adâncă asupra neștiutei taine ce o cuprind?

Lazăr din Betania.. Prieten intim al Domnului nostru Iisus Hristos, bărbat adult, poate că de aceeași vârstă cu Domnul, care mai avea două surori celebre în sfintele scripturi: Marta și Maria, de înaltă condiție socială și bogat, căci Iisus de câte ori venea la Ierusalim se odihnea cu apostolii săi și se ospăta în casa sa [Mt., 21, 17; Mc., 11, 11; Lc., 10, 38; Io., XI].

O familie de confidenți ai Domnului, în care și Lazăr și Marta și Maria iubesc nespus pe Iisus, neținând seamă de ura ce se revărsa în valuri în Iudeea împotriva Lui, căci Ierusalimul fariseilor, cărturarilor și bătrânilor poporului era aproape și fierbea împotriva Fiului Omului.

În vreme ce Domnul predica în Perea, iată că acest prieten se îmbolnăvește de-o boală gravă, pe care astăzi n'o mai putem identifica,

și în scurtă vreme crugul vieții-lui se îndreaptă spre moarte. Desnădăjduite, surorile lui trimit după Iisus, dar Acesta nu se ridică îndată și pornește spre Betania, ci răspunde: „*Boala aceasta nu este spre moarte, ci spre slava lui Dumnezeu, pentru că Fiul lui Dumnezeu să fie preamărit prin ea*” [Io., 11, 4].

Din prilejul acestui incident, Scriptura nu uită să ne spună că Iisus iubea pe Lazăr și pe surorile lui [v. 5], dar și că îl păștea un pericol de moarte, în acele laturi ale Țării Sfinte [v. 8].

Apostolilor Săi Domnul le spune mai întâiu că Lazăr doarme [v. 11], dar văzând că ei nu l-au înțeles le răsvedește că Lazăr a murit [v. 14].

Intr'adevăr, Lazăr murise într'aceeași zi, în care Domnul primise vestea bolii sale grave.

Întârzierea Domnului în Perea încă două zile și pornirea la drum spre Betania abea într'a treia zi după moartea lui Lazăr și ajungerea la mormântul său abea într'a patra [v. 17], a fost socotită anume de Domnul, ca să nu mai rămână nicio îndoială asupra puterii Sale divine.

Obosit de drum, după șasesprezece mile parcurse fără odihnă, Domnul și apostolii Săi s'au oprit la marginea satului [v. 30].

Vestea sosirii Domnului aleargă până la casa celor două surori, care era plină de cunoscuți și rude, căci, după obiceiul acelor vremuri, cei cu vază și stare făceau timp de șapte zile ceremonii la mormânt. Marta află cea dintâi vestea și aleargă plânsă și despletită la Domnul:

„*Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n'ar fi murit!*” [v. 21].

Domnul răspunde atunci cu o siguranță deplină: „*Fratele tău va învia*”.

— „*Știu, i-a răspuns Marta, că va învia la înviere, în ziua de apoi*”.

Iisus i-a zis:

— „*Eu sunt învierea și viața. Cine crede în mine, chiar dacă ar fi murit ar trăi și oricine trăiește și crede în Mine nu va muri niciodată. Crezi lucrul acesta?*”

Urmează strălucita profesiune de credință a Martei, care reabilitează toate strădaniile ei cu buna primire și îngrijire a Domnului, din cauza cărora ea nu-l putea asculta pe Iisus, ca Maria:

— „*Da Doamne, i-a zis ea, am crezut că tu ești Hristosul, Fiul lui Dumnezeu, care trebuia să vină în lume*” [v. 21-27].

Marta apoi se ridică și aleargă din nou acasă și aduce știre și Mariei. Amândouă atunci se reîntorc pline de tulburare, cu toți oaspeții după ele, la locul unde le aștepta Domnul.

Maria ridică glas plin de suspine și aceleași cuvinte întâmpină pe Domnul:

— „*Doamne, dacă ai fi fost aici, fratele meu n'ar fi murit!*” [v. 32].

Domnul întreabă:

— „*Unde l-ai pus?*”

Împreună se îndreaptă spre mormântul din peșteră, care nu era prea departe și după obiceiul bogaților era săpat în stâncă și avea loc pentru trei morți, câți erau în familia lui Lazăr, el și cele două surori.

Iisus plângea [v. 35].

Au ajuns. Piatra grea a fost dată deoparte. Un miros greu de cadavru răsbi atunci afară.

Marta, sora mortului, a zis:

„— *Doamne miroase greu, căci este mort de patru zile!* [v. 39].

Orice ipoteză a unei morți aparente este exclusă și toți detractorii acestui text, care insinuiază că Domnul l-ar fi hipnotizat pe Lazăr, aducându-l într-o stare de letargie din care l-a trezit, trebuie să recunoască adevărul minunii în fața procesului de descompunere!

Domnul nostru Iisus Hristos se rugă atunci fierbinte și strigă cu glas tare:

„— *Lazăre, vino afară!*“

Legat cu fâșii de pânză de mâni și de picioare, mortul a eșit afară. Il deslegară și-l lăsară să meargă [v. 44].

Minunea aceasta, pe care sinopticii n-o relatează, ca și pe multe altele din ținuturile Iudeei, umplu cu vâlva ei tot ținutul acela și întreg Ierusalimul, în care Lazăr avea o mulțime de cunoscuți. Nefiind prea departe, doar la cinsprezece stadii, o afluență mare de oameni se îndreaptă spre Betania.

Sinedriul se înspăimântă [v. 47].

Lazăr, mortul înviat, era o mărturie grăitoare a divinității Domnului nostru Iisus Hristos. El sta cu El la masă [Mt., 26, 6; Mc., 14, 3; Io., 12, 1]; oamenii îl vedeau și se convingeau, mulți credeau în Iisus. [Io., 12, 11], încât sinedriul prinde a-l urî și pe Lazăr, hotărînd să-l omoare și pe el [12, 10].

Plin de viziunile lumii de dincolo, Lazăr ajunge îndată și el un proscris al acelor vremuri și al acelor oameni.

Este poate cel mai încredințat de realitatea puterii Domnului și de cea a morții dintre toți cei ce înconjoară pe Fiul Omului, de aceea nu retractează nimic și suferă ura sinedriului cu îndelungă răbdare.

Ierusalimul vine în pelerinaj la Betania să-l vadă și să-l ispitească...

Tainele sale însă Lazăr nu le mărturisește... Scriptura nu ne spune ca acest înviat din morți să-și fi istorisit peripeziile dantești, anticipând marea capodoperă a Evului Mediu.

Mut ca un mormânt, cu ochii înflăcărați, Lazăr trăia între oameni, mărturie vie a celor două lumi pe care le stăpânea Mântuitorul.

Imaginația fierbinte a artiștilor și poeziilor au înconjurat acest chip cu un adevărat cortegiu fantastic de plâsmuiri.

Lazăr proscris de societate, Lazăr fugărit ca un câine, Lazăr insinuat, trist și desnădăjduit de viața lui nefericită, Lazăr cerșind moartea din nou, Lazăr nebun...

Tradiția este însă mai miloasă, ca fantazia artistică.

Domnul moare pe cruce, iar ludeii îl uită pe Lazăr. Se pare că și el s'a retras din calea lor, căci curând sfânta Tradiție ne spune, că a fugit în insula Cipru și a viețuit acolo, ajungând episcop al orașului Chitia.

Altă tradiție rom. catolică îl poartă pe Lazăr și pe surorile sale Marta și Maria până în Provence, propovăduind credința la Marsilia [Dictionnaire de la Bible, t. IV 1, col. 141].

Oricum Lazăr înviatul este o persoană populară a începutului aceleia de lume creștină. Sinopticii nu ne istorisesc nimic despre el, căci Lazăr încă trăia, fiind el însuși o carte vie, când își scrie sfântul Ioan evanghelia de bună seamă că murise a doua oară...

Maica Domnului l-a iubit, ca și Fiul ei, și aceeași tradiție spune că i-a lucrat cu mâinile ei un omofor, pe care i l-a dăruit.

Taina morții sale însă a stăpânit secolele și mințile oamenilor...

Explicări dintre cele mai variate au însoțit persoana sa în istoria creștinismului. „Lazăr n'a spus nimic despre cele din iad sau pentru că nu i s'a îngăduit să vadă pe cele de acolo, sau dacă le-a văzut, i s'a poruncit să le tacă”. [*Sinaxarul în Sâmbăta lui Lazăr*].

Locul vieții sale și al morții sale au atras mii de pelerini creștini și musulmani, păgâni și iudei, care s'au înfiorat înaintea mormântului deschis și al misterului ce planează deasupra [Ieronim, *De situ et nominibus*, ad Lazarem].

Lazăr, prietenul Domnului, a rămas veșnică enigmă, care atrage, ca un magnet, curiozitatea nesfârșitelor generații de teologi, al căror ascuțit exegetic științific s'a tocit zadarnic cu întrebări fără răspuns [Vezi comentariile: *Bisping, Zahn, Ianovici, Olariu*, etc.].

Așa cum și-a păstrat taina în viața sa de după înviere, tot așa și-a păstrat-o și după a doua moarte, rămânând însă mereu aceeași curată icoană a prietenului iubit al Domnului și a adeptului sincer al noii religii ce-o propovăduia.

P. Rezuș

O personalitate uriașă, profilată pe cerul Bisericii bucovinene, al cărei renume de mult trecuse, încă în timpul vieții, cordunul despărțitor de frați în România, din care teologi de seamă și arhieriei îi traduc cărțile; un enciclopedist de prestigiu occidental, răsărit în inima cetății arborosene, căreia-i dă o fală fără egal, transformând Facultatea de teologie, la care servea, în cel dintâi focar de cultură teologică din Răsăritul ortodox; un humanist poliglot, care s'a consumat, ca o făclie, în slujba idealurilor celor mai sfinte; un promotor și un deschizător de drumuri, ale cărui scrieri sunt opere de căpătâi ale învățământului nostru teologic și o mândrie legitimă a ortodoxiei noastre naționale, acesta a fost Euseviu Popovici.

Numele lui a devenit de mult popular în Țara Românească. E destul să spui „teologul Popovici“, ca toată lumea să înțeleagă despre cine vorbești, căci altul mai mare decât el nu s'a ridicat...

Fertită este pleiada de bărbați, care slujesc la altarul nestins al Facultății de teologie bucovineană deodată cu acest uriaș între uriașii scrișului nostru teologic, care mucenicea în începuturile sale de manifestare... Toți sunt titani, ca și Euseviu Popovici, ca și marele mitropolit, care-i obləduia *Dr. Silvestru Morariu: Isidor de Onciul, Vladimir Vasile de Repta, Alexie Comoroșan, Emilian Voiușchi, Vasile Mitrofanovici, Iuvenal Stefanelli, Costantin Popovici, Ștefan Saghin și Vasile Găina.*

Numai cu astfel de oameni ortodoxia răsăriteană a putut radia în polimorfa împărăție rom. catolică austro-ungară, iar scrisul științific teologic ortodox și-a căpătat un prestigiu nepieritor, Facultatea de teologie a Bucovinei fiind mamă bună a tuturor disciplinelor teologice, care și-au văzut sistemele definitive, la umbra cupolei sale de „alma mater“, și deschizătoare de drum științific teologic, al cărei aport nu i-l mai poate contesta nimeni.

Vieța teologului Euseviu Popovici este o adevărată pildă de ardere nestinsă în serviciul instituției, căreia și-a închinat întreaga sa activitate și vitalitate.

Născut în mijlocul unei familii de răzeși, cu nume străvechiu bucovinean, Băloșescul, teologul Euseviu Popovici era fiul profesorului de teologie Constantin Popovici, care preda istoria bisericească și dreptul canonic la Institutul teologic bucovinean din Cernăuți.

Tânărul Euseviu vede lumina zilei în 15/25 Februarie 1838, în capitala țării de pe atunci, adică în Cernăuți, unde-și va începe studiile și unde va servi până la sfârșitul vieții.

Tatăl său Constantin îi este sfătuitor și îndrumător în carieră. Subt părințeștile lui auspicii, tânărul Euseviu își termină studiile liceale, între anii 1848-1856, și apoi urmează teologia la institutul teologic, unde funcționa și tatăl său, între anii 1857-1860. O dragoste imensă îl cuprinde încă din acest timp pentru istoria bisericească, care nu-l va părăsi toată viața, dedicând acestei discipline teologice mulți ani de laborioasă muncă.

Distingându-se ca un element strălucit dela început, absolventul teolog Euseviu este trimis bursier la Facultatea de teologie din Viena, în anii 1860-1861, unde trebuia el să deprindă marea taină a științei sale teologice enciclopedice, cu care a ilustrat catedra sa până la moarte.

Reintors în țară, este numit îndată profesor suplinitor la Institutul teologic, la catedra de Testamentul Vechiu și limbile semitice, totodată funcționează și ca bibliotecar la Biblioteca țării, pe care a organizat-o, într'un răstimp de zece ani, din 1861-1871.

Tânăr și dinamic, aceasta este perioada cea mai constructivă din viața teologului Euseviu Popovici, în care ele adună cunoștințe fără răgaz, se consumă pe altarul tuturor jertfelor naționale și inițiativelor culturale arborosene.

În 1866, trece la catedra de istorie bisericească, pe care n'a mai părăsit-o, ocupând-o prin concurs, în 1868, prin elaborarea tezelor propuse de Ministerul Instrucțiunii și Cultelor din Viena.

Prin crearea Universității austriace din Cernăuți, în anul 1875, Institutul teologic a fost și el ridicat la rangul de Facultate de teologie, așa că titularii ce ilustrau catedrele au fost numiți profesori universitari, împreună cu teologul Euseviu Popovici.

La noua Facultate de teologie Euseviu Popovici slujește cu un zel neîntrecut. El suplinește oriunde se simțea nevoia, stăpânind la perfecție materiile teologice; în diferite răstimpuri îl aflăm la Testamentul Vechiu, la Limbile semitice, la Dreptul canonic, suplinindu-l pe fratele său Coțiu, în timpul deputăției sale la Viena, la Patrologie și Patristică, la Enciclopedia și Metodologia studiilor teologice, la Dogmatică și la Apologetică.

Ori pe unde trecea lăsa urme vrednice de numele său.

La istoria bisericească își definitivează, în limba germană cursurile, traduse apoi în 4 volume masive de elevul său Mitr. Atanasie Mironescu, în anul 1900 și tipărite la București, în Tipografia cărților bisericești, la Dogmatică adnotează cursurile lui A. Comoroșan, la Apologetică alcătuește un curs „Capetele de năut ale Teologiei fundamentale sau Apologeticei”, la Enciclopedie și Metodologie mai lucra încă, în anul morții sale, cu asiduitate...

O activitate didactică uluitoare, paralel cu care Euseviu își îndeplinea și celelalte atribuțiuni la care era chemat de Arhiedeceza sa și tipărea alte lucrări ocazionale, impuse de diferitele probleme ce le milita actualitatea.

În 1863, el este hirotonisit întru presbiter, în 1880 este hirotesit arhiepiscop stavrofor, iar în 1913 ajunge arhimandrit consistorial.

Euseviu Popovici trăiește zile de binemerită glorie și de unanimă recunoaștere. Orașul Cernăuți îl alege cetățean de onoare, Facultatea de

teologie se mândrește cu el și-l alege decan în 1877/78, 1883/84, 1889/90, 1894/95, 1901/2, 1904/5, iar Universitatea îl alege rector al ei în 1880/81 și 1895/96.

Totuși acest bărbat nu pierde proporțiile modestiei sale proverbiale, nici nu iese din cadrele sferei sale patriarhale, el refuză titlul de „doctor honoris causa”, cu care voia să-i cinstească activitatea instituția la care servea, și nu primește nici demnitatea de „mitrofor”, care i se acordase de către Consiliul eparhial al Mitropoliei Bucovinei.

În Biblioteca Facultății de teologie din Cernăuți au rămas, ca pioasă moștenire, o multime de manuscrise dela marele teolog Euseviu Popovici, dintre care această Facultate alege și astăzi unele studii mereu actuale [ca cel despre *Sfânta Treime* de anii trecuți] și le publică în revista teologică „Candela”, ca mărturie pururea vie a puterii de gândire și a clarviziunii științifice ale acestui bărbat.

Multe altele își așteaptă rândul însă, ca și atâtea scrieri ale altor teologi bucovineni, ce încă n'au văzut lumina tiparului, datorită vitregiilor practice, dar altele și le-a publicat Euseviu Popovici încă în timpul activității sale și anume:

Studiu pregătit pentru întâiul congres bisericesc în Arhiepiscopia Bucovinei, Cernăuți, 1880.

Scrisoare deschisă împotriva unor calomnii ale unui preot rulean unit, Cernăuți, 1891.

Das Schluss Kapitel der Kirchengeschichte, Czernowitz, 1895.

Socotința mea neînsemnată privitoare la constituirea Bisericii României Mari și la „Adunarea Constituantă” ce este prevăzută de Consistoriul superior“.

În manuscris, rămase nepublicate, cităm:

„Vorträge über das in der gr. ort. Bukowiner Diöcese giltige Eherecht, 1864.

Urmările rele și bune ale iconoclasmului [725-787].

Dovada întru cât s'au păstrat formele de drept la desfacerea Bisericii ruse de Patriarhia din Constantinople după o legătură de 60 ani [988-1588].

Însemnătatea canonică a preotului, forma numirii lui, drepturile și datoriile lui, situația ajutătorilor lui.

Raportul între Bisericele patriarhale și cele autocefale prin care se păstrează unitatea Bisericii lui Hristos.

Euseviu Popovici împlinește, în anul 1908, limita de vârstă și trece la o binemeritată odihnă, dar lipsurile învățământului teologic superior în personalul didactic și necesitățile eparhiale îl mențin în aceeași ocupațiune febrilă mai departe. O vreme funcționează ca profesor onorar, iar alta ca arhimandrit consistorial.

Dela căsuța sa modestă din preajma Reședinței mitropolitane, Euseviu Popovici urca tot așa de des priporul spre Sionul Bucovinei, ca și în tinerețe...

Așa că, în anul 1922, când moartea îl cheamă pe venerabilul senior al teologiei ortodoxe bucovinene la ea, Euseviu Popovici încă lucra, plin

de-o hotărîre aprigă de-a „mântui” de corectat Istoria universală în 4 volume. Și de fapt, cu sufletul pe buze, după intense eforturi, de care totuși nu era mulțumit, căci nu putuse indica subsolul aparatului savant și critice bibliografice, Euseviu Popovici termină monumentală operă a vieții sale, o adevărată enciclopedie a științei teologice:

„*Istoria Bisericii universale și Statistica bisericească*”, ajunsă în 1926 la a doua ediție, de mult epuizată.

Dintr-o scrisoare din 14 Aprilie 1922, scrisă de Euseviu Popovici traducătorului, care era mitropolitul Atanasie Mironescu, spicuim:

„Eu slăbesc din ce în ce mai mult și mulțumesc lui Dumnezeu că îmi dăruiește încă vedere și mână bună, adică nu-mi tremură mâinile... Rog pe Dumnezeu să-mi dea încă puțină de a revizui și Statistica, ca să pot zice apoi, mulțumind Tatălui ceresc: „Acum slobozește, Stăpâne, pe robul tău în pace!”

Dumnezeu i-a ascultat ruga. Cernit de doliul pierderii fiului său iubit Gheorghe [poetul bucovinean T. Robeanu], marele teolog ortodox Euseviu Popovici adoarme întru Domnul, în anul 1922, plâns de întreaga ortodoxie răsăriteană. Curând numele lui a trecut peste hotarele țării, iar faima lucrărilor lui a cucerit și alte instituții de cultură teologică, care i-au tradus „*Istoria bisericească universală*”, după care au propus profesorii streini din Belgrad și Sofia.

Cinste veșnică unor astfel de exemplare umane!

P. Rezuș

Istoricul bănățean Dr. ION SÎRBU

Panteonul culturii bănățene numără o apreciazabilă pleiadă de cărturari cari și-au dat valoroasa lor contribuție la promovarea științei și literaturii naționale. Din rândurile acestora încercăm să deprindem figura istoriografului Dr. Ion Sîrbu al cărui prestigiu științific a deschis noi perspective istoriei românești și a proiectat o lumină strălucitoare asupra bisericii noastre ortodoxe, al cărei slujitor a fost în ultimul timp al vieții sale.

Dr. Ion Sîrbu s'a identificat până la sacrificiu cu destinul neamului. Fiind înzestrat cu un larg orizont științific și cu o neîntrecută putere de muncă, el n'a cunoscut oboseala, ci asemenea unei albine a cules cu răbdare și sârguință date și documente ce aveau să situeze în adevărata lumină trecutul Neamului Românesc.

Neobositul cărturar nu-și limitează cercetările sale asupra istoriei Banatului, ca Nicolae Tincu-Velia, Patrichie Drăgălina ori Dr. Gheorghe Popovici, ci el asemenea lui Damaschin Bojinca, îmbrățișează trecutul întregului Neam Românesc.

Dr. Ion Sîrbu vede lumina zilei în 19 Februarie 1865, în comuna Rudăria, dintr-o veche și venerabilă familie de preoți bănățeni cari i-au strecurat în suflet un puternic sentiment religios și național.

Clasele primare le urmează în satul natal, apoi la Bozovici. De aci tânărul vlăstar de preot, începe o viață plină de sbucium, reușind să-și termine clasele secundare la Caransebeș, Debrețin, Brașov și Pojon. Studiile

universitare le urmează la Jena și Viena, unde își însușește temeinice cunoștințe științifice, precum și o serioasă metotă de lucru.

La aceste focare și în contact cu spiritul culturii apusene el se pasionează pentru studiul istoriei.

În capitala imperiului folosește cu succes prilejul pentru a cerceta arhivele ce cuprindeau date și documente privitoare la trecutul Românilor.

După terminarea studiilor universitare, tânărul Ion Sirbu, entuziasmat și temeinic pregătit, se reîntoarce în liniștea patriarhală a satului natal, unde își redactează teza de doctorat scrisă în limba germană, cu titlul: *Matei-Vodă Băsărabăs auswärtige Beziehungen*, tipărită în Leipzig 1899, cu sprijinul ministrului Dimitrie A. Sturdza.

Lucrarea a fost elogios apreciată în cercurile de specialitate din străinătate și din țară. Așa D. Sturdza, într-o comunicare la Academia Română o califică, drept o lucrare „de valoare din toate punctele de vedere”. Aceleași cuvinte măgulitoare le exprimă și B. P. Hașdeu și I. Kalinderu. Nicolae Iorga într-o recenzie făcută în „*Revue critique*” din Paris (No. 1. 1900) scrie: Le travail de M. S. este la plus importante des monographies publiées jusqu'à ce jour relativement a l'histoire, si peu explorée, des Roumains au XVII-e siècle”.

Aceleași păreri favorabile le exprimă revista istorică maghiară „Szagadok” (Iunie 1900, p. 518-526) și critica de specialitate germană.

Incurajat de aceste măgulitoare aprecieri Dr. I. Sirbu actualizează o veche dorință a sa de a scrie Istoria lui Mihai Viteazul. D. A. Sturdza îi promite concursul Academiei Române și sprijinul său personal.

Pentru întregirea materialului necesar acestei lucrări pleacă la Viena unde stă în doi ani câte trei luni. Acolo consultă documentele din Arhivele de Război, Arhivele Curții și ale Statului.

În toamna anului 1901 se întoarce la București pentru a putea avea la îndemână izvoarele istorice-interne, funcționând în același timp și ca profesor la Seminarul Central și primcustode la Fundația Universitară Carol I.

Funcția ingrată de custode la Fundația Carol I, i-a sdruncinat sănătatea și nu i-a lăsat „nici timpul, nici liniștea sufletească pentru lucrări așezate ale duhului”, după cum afirmă în Cuvântul înainte al primului volum din Istoria lui Mihai Viteazul.

Numai la vatra părintească, unde a scris și prins sa lucrare, despre politica externă a lui Matei Basarab, a găsit liniștea, timpul și îngrijirea necesară pentru a scrie și pe Mihai Viteazul, pe care-l iubea ca pe un fiu.

În satul său drag la Rudăria, termină volumul I din Istoria lui Mihai-Vodă Viteazul. Cu manuscrisul gata pentru editare se întoarce la București. Aici însă întâmpină dificultăți, se izbește de răceala tuturor. Chiar ministrul S. Haret îi răspunde că nu mai dispune de nici o sumă pentru satisfacerea cererii lui. Din nou salvarea avea să vină de acasă, de la bătrânul preot bănățean și de la surorile lui cari îi trimit și puținii bani ce-i aveau ca zestre, pentru a isprăvi cu tipărirea cărții. „La ce suntem noi, dacă le să-ți rămână truda în neștire — îi scria sora lui. — Noi ce

putem face pe lume?.. Tu poți lucra pentru neamul românesc.. Dacă ești tu ceva suntem și noi surorile tale".¹

Primul volum intitulat: „Istoria lui Mihai Vodă Viteazul Domnul Țării Românești”, a avut un răsunător succes, fiind încununat de Academia Română — în sesiunea generală din anul 1905 — cu „Marele Premiu Naștural”. Gr. Tocilescu raportul comisiei premiului „a arătat în lumină vederoasă sâmburele bun al lucrării”.²

Ministerul Școlilor, în urma intervenției lui A. C. Popovici, a achitat cheltuielile tiparului.

Nu e lipsit de interes simbolicul amănunt că aproape jumătate premiul a fost cheltuit de Dr. I. Sirbu, cu prilejul candidării sale la alegerile dietale din 1906, în cel mai vestit cerc electoral românesc la Caransebeș.

În urma înaltei prețurii de care s'a bucurat datorită valoroasei sale lucrări, este numit profesor la Universitatea din Iași, el nu acceptă și sare să fie numit la București.

După trei ani (1907) apare partea I din volumul al doilea al amintitei lucrări, în care tratează pe larg: „Cuprinderea Ardealului” (1598-99).

Zădărniciindu-i-se în cele din urmă ocuparea catedrei la Universitatea din București, își termină studiile teologice și se hirotonește preot pe lângă tatăl său în Rudăria.

Întors pe meleagurile atât de dragi ale lui, Dr. I. Sirbu își sacrifică toate energiile și timpul în luptele pentru cauza națională a Românilor bănățeni.

Moare în floarea vârstei și este înmormântat alături de strămoșii lui preoți în curtea mohorâtă a bisericii din Rudăria³ pe care deziluzionat de nedreptățile omeniești — o servise cu credință până la moarte. Admirabila sa lucrare rămâne neterminată.

Belșugul de informații și justețea lor dau un contur propriu lucrărilor istoricului nostru.

Spiritul critic și metoda științifică pe care le inaugurează Dr. Ion Sirbu îi consacră titlul de mare istoric român.

Pr. Prof. Virgil Turcan

1 Cf. Dr. I. Sirbu: Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, București 1904, vol. I p. IV.

2 Idem.

3 I. D. Suciu, Literatura bănățeană, Timișoara 1943, p. 364.

RECENSII ȘI NOȚE BIBLIOGRAFICE

CĂRTI

Inchinare Înalt Prea Sfințitului Patriarh NICODIM al României,
Biserica ortodoxă română, Nr. 11-12, Anul LXIII, București, 1945, pg. 553-756.

Comitetul de conducere al Revistei Sfântului Sinod „Biserica ortodoxă română” a luat frumoasă inițiativă a cinsti patriarhală vârstă de 80 de ani a Arhipăstorului suprem al Bisericii României, Sanctitatea Sa Nicodim Munteanu, alcătuind din acest prilej festiv un volum omagial.

Venerabila revistă din inima țării a îmbrăcat, astfel, haină de sărbătoare, înmănunchind o serie de studii științifice și de articole omagiale, scrise de personalități cunoscute ale scrisului teologic și bisericesc dela noi din țară, între care amintim pe:

Arhiereul Atanasie D. Bărlădeanu, *Cuvânt de înaltă cinstire.*

Arhiereul Veniamin P. Sinaitul, *Studenți teologi moldoveni la Academia spirituală din Kiev.*

Episcop Dr. Antim Nica, *Pe urmele apostolatului românesc.*

Prof. Dr. Ștefan Gr. Berechet, *Încă un Nomocanon al lui Malaxos.*

Diac. Ene Braniște, *Observațiuni și propuneri pentru o nouă ediție a Liturghierului românesc.*

Pr. Olimp N. Căciulă, *Ctitor de viață monahală nouă.*

Prof. Dr. N. Chițescu, *Trei sute de ani dela Răspunsul la Catehismul calvinesc al lui Varlaam al Moldovei.*

Prof. Dr. Ioan G. Coman, *Originea și sehsul înțelepciunii.*

Pr. I. Irimia, *Viața lui Alexandru Sturdza.*

G. T. Kirileanu, *Despre satul Pipirig.*

Teodor N. Manolache, *Din dragoste și din simțul datoriei.*

Pr. Const. Nonea, *Aniversare patriarhală.*

Prof. Dr. T. M. Popescu, *Sfântul Vasile cel Mare.*

Arhim. I. Scriban, *Un dar al lui Dumnezeu.*

Diac. N. I. Șerbănescu, *Patriarhul Meletie Pigas și legăturile lui cu Țările Române.*

Prof. I. D. Ștefănescu, *Din înfăptuirile I. P. S. Patriarh Nicodim.*

Diac. Gheorghe I. Moisescu, *Bursieri români la școalele teologice din Rusia, 1845-1856.*

Intr-o ținută grafică ireproșabilă, de care mai cu seamă se bucură revista oficială a sfântului Sinod, articolele ce succed pline de miezul lor științific documentar, bucurându-se de prestigiul unor nume consacrate în publicistica noastră.

Sanctitatea Sa Patriarhul s'a bucurat de-o legitimă atenție din partea tuturor publicațiilor românești, din Capitală și provincie, editându-se

cu acest prilej și alte volume omagiale, dintre care unele înglobau și alte personalități marcante politice și culturale ale zilei.

Modelul stereotip al volumelor omagiale nu poate fi impus întregii lumi, dar tradițiile scrisului omagial ne-au obișnuit cu o parte festivă, care cuprinde de obicei persoana și activitatea sărbătoritului, și alta științifică-literară, care cuprinde diferite studii și articole ocazionale, totuși închinată aceluiaș sărbătorit.

De obicei nu lipsește bio-bibliografia persoanei în cauză, mai cu seamă atunci când se au a se enumăra înfăptuiri de tot felul, ca acele ale Sanctității Sale Patriarhul României.

Comitetul de conducere însă, a socotit altfel și n'a greșit, amestecând aceste articole, spre a varia conținutul, păstrându-l totuși unitar.

Regretăm doar absența bio-bibliografiei și a unor clișee din viața înaltului ierarh, care mai cu seamă ar fi fost grăitoare.

N. I. CHIȚESCU, prof. univ., Trei sute de ani dela Răspunsul lui Varlaam la Catehismul calvinesc 1645,

1945, București, Tip. Cărilor bisericești, 1945, pg. 23.

O dispută dogmatică din veacul XVII la care au luat parte Dositei al Ierusalimului, Constantin Brâncoveanu și Antim Ivireanu,

București, Tip. Cărilor bisericești, 1945, pg. 36.

Noul titular al catedrei de teologia dogmatică din București este un teolog bine cunoscut publicului românesc, prin studiile sale documentate răspândite în revistele de specialitate.

Nu de mult dl prof. univ. Dr. N. Chițescu a scos la lumină un magistral studiu despre „Natura Sfântului Har”, I, București, 1944, care prin ținuta sa impecabilă monografică recomandă pe noul titular al catedrei de Dogmatică, ilustrată de Mtr. Irineu Mihălcescu și totodată anunță viitorul curs de Teologie dogmatică, pe care această venerabilă Facultate de teologie bucureșteană este datorare să ni-l dea.

Studiile prezentate de astă dată, la înălțimea științifică a celorlalte cu care ne-a obișnuit autorul, pun câteva probleme extrem de interesante și de originale pentru teologia noastră românească.

Am putea spune că autorul își caută materialul dogmatic de tratat în trecutul de aur al Bisericii ortodoxe române și trebuie să recunoaștem, cu o legitimă mândrie, că acest trecut uitat a ridicat și el probleme cu ample rezonanțe în sufletul poporului nostru dreptcredincios.

Este meritul incontestabil al autorului de-a readuce în actualitate aceste străvechi frământări ale strămoșilor noștri, la care participau de-a valma vlădici, boieri, domni și preoți.

Intr'un studiu este reînviată epoca lui Varlaam, mitropolitul Moldovei și luptele îndârjite duse împotriva catehismușului calvinesc, în celălalt studiu este descrisă o dispută dogmatică autohtonă, care denotă interesul pentru credință a oamenilor epocii, între cari era Domnul Constantin Brâncoveanu, mitropolitul Antim Ivireanu și patriarhul Dositei al Ierusalimului.

Natura preocupărilor și calitatea lor superioară științifică ne fac să primim cu deplină satisfacție suflătească studiile prof. univ Dr. N. Chițescu, căci prin ele întrezărim gloria tot mai mare a Bisericii noastre strămoșești.

Prot. Dr. GHEORGHE COTOȘMAN, prof. Acad., Autohtonia Românilor în Banat. Pe baza toponimiei, Caransebeș, 1946, pg. 58.

Prot. Dr. MIRCEA CHIALDA, prof. Acad., Melhisedec, Caransebeș, 1946, pg. 20.

Două studii temeinice, individualizate din revista „Altarul Banatului”. Unul tratează un subiect istoric, de acută actualitate, anume „Autohtonia Românilor din Banat”, care mai ales acum, în aceste zodii înfrigorate de pace, își are întreaga vigoare științifică a cuvântului său răsunător istoric, peste oameni și peste veacuri, peste interese șovine și peste eludări de documente și dovezi.

Toponimia, pe care o cercetează autorul și-i smulge toate tainele în slujba acestei nobile cauze, este revelatorie.

Celălalt tratează un subiect ce aparține Testamentului Vechiu, dar are ample rezonanțe și în Testamentul Nou, anume despre fastidioasa figură a preotului-rege al Salemului Melhisedec.

Originalitatea subiectului este incontestabilă și deschide seria acestor probleme paleo-testamentare de permanent interes teologic, care împletesc în sânul lor amândouă Testamentele pe care Divinitatea ni le-a hărăzit nouă creștinilor spre îndeplinire.

L. COSTIN, membru activ al Soc. Scriitorilor români, Graiul bănățean, Ed. II, Caransebeș, Tip. Tipografiei Diecezane, 1946, pg. 73, prețul 2000 lei.

Dl prof. L. Costin, cunoscut și apreciat om de cultură și literat al graniței de Vest a Țării Românești, care a pătruns cu scrierile sale de mult nu numai în cel mai mic, cătun al Banatului, dar și în întreaga țară, impunându-se cu studiile sale științifice geografice până și în streinătate, fiind membru activ al Soc. de geografie din München, a început scoaterea edițiilor noi a unora dintre operele sale epuizate.

Dintre ele — și are un șirag bogat și impresionant [a se vedea bibliografia sa publicată de dl Lică-O.] — sorții au căzut pe o lucrare deosebit de prețioasă, anume „Graiul bănățean”.

Incontestabil scrierea aceasta este deschizătoare de drum în filologia și folclorul bănățean, teritorii complet virgine, pe care încă nu s'a hazardat nimeni a pleca în explorare științifică. Discipol al marelui folclorist Simeon Fi. Marian, dl L. Costin a pornit la o muncă uriașă, culegând toate cuvintele subdialectale bănățene. Cât de variată, cât de frumoasă și de sonoră este limba bănățeană o demonstrează într'un mod strălucit glassarul cărții.

Deschizătoare de drum, opera prezentă nu poate fi ignorată de nimeni. De ea va trebui să țină cont și ostenitorii dela „Dicționarul Academiei Române”, lipsiți de posibilitatea unei informații mai bune. P. Rezuș

NOTE

Prezenteism

Totdeauna omul a fost legat de prezent, dar ca în zilele noastre fenomenul nu a luat niciodată proporții atât de îngrijorătoare.

Trăim în plin prezenteism.

Omul nu prețuește decât valorile efemere ale prezentului; omul este ancorat numai în prezent; el siluște totul după ochelarii acestui prezent, neacordând niciun preț imponderabilelor divine ce saltă peste veacuri și peste oameni.

Psihoza prezenteistă se naște de obicei după mari catastrofe sociale, când omul amenințat în ceea ce are el mai scump, în viața sa, îndată ce orizonturile se luminează și norii grei dispar își intensifică manifestările vitale, acaparând cu o bolnăvicioasă aviditate toate sectoarele culturale, sociale și economice.

În epoca noastră postbelică se dansează, astfel, cu un exces furi-bund, tineretul nu cântărește valoarea permanentă, ci se dăruiește distracțiilor cu o înfocare de care numai tinerețea generoasă este capabilă...

Despre o etică a muncii nu mai poate fi vorba, despre un ascetism de bibliotecă nici nu se poate aminti tineretului modern, înhămat la carul tuturor sporturilor și tuturor libertinajelor culturale și morale.

Totul aparține marelui zeu „Prezentul“, numai pentru el se ostensec și numai pentru el muncesc toți urmașii lui Adam, cărora Domnul nostru Iisus Hristos le-a vorbit cândva de valorile sufletului, despre moarte și nemurire, despre o altă viață și despre mântuire.

Prezentul trebuie, de aceea, educat. O adevărată răsturnare de va-

lori trebuie organizată de către Biserică, pentru ca individul să fie readus la realitate și să știe că nu trăiește numai pentru mâncare, numai pentru băutură și numai pentru distracție.

Formația religioasă a omenirii nu ignoră valorile trecutului, complet uitate de prezentești, nici nu saltă peste viitor, care cuprinde taina mântuirilor noastre sub veac.

Nu mâncarea, nu băutura, nu distracția fericesc creatura. Acestea sunt valori care aparțin prezentului și mor deodată cu el.

Valorile adevărate și permanente sunt valorile spirituale, numai ele înnobilează omul și-i acordă acel nimb nemuritor, care transformă și regenerează.

Dar valorile acestea sunt mai greu de obținut decât cele după care aleargă prezenteștii, ele cântăresc pe balanța veșniciei și nu pe cea a contingentului.

O convertire a veacului spre aceste valori este mai necesară ca oricând.

400 de ani dela moartea lui

Martin Luther

Se împlinesc 400 de ani dela moartea lui Martin Luther, marele revoltat din sânul catolicismului german, care a dat naștere unei confesiuni creștine și i-a împrumutat numele.

O viață sbuciumată, fără odihnă, îi este dat să trăiască acest om, ridicat dintrodă, pietros și gigantic, împotriva abuzurilor papalității, care înaintea până la excese intolerabile. Un caracter impetuos, sangvin și violent, îl umple de foc mistuitor

pe Luther, îndată ce simte imensa nedreptate ce-o patrona Papa dela Roma, vânzător de indulgențe și siluitor de libertăți și conștiințe.

După acea 31 Octomvrie 1517, ziua memorabilă în care Luther bate cu ciocanul pe ușa catedralei din Wittenberg cele 95 de teze contra abuzului cu indulgențe și contra încrederii oarbe în ele, existența lui este tălăzuită dintr'un capăt într'altul al Germaniei. O nesfârșită amenințare cu moartea planează asupra capului său, o polemică nestînsă îi amărește zilele...

Dela Wittenbergul celor 95 de teze Martin Luther n'a mai cunoscut liniște până la moartea sa...

Umaniștii epocii, acel Erasmus de Rotterdam, acel Ulrich von Hutten și Filip Melanchton, i se alătură lui Luther...

„Elogiul nebuniei” și „Scrisorile oamenilor întinericului” lovesc drept în inima magisteriului arbitrar și corupt rom. catolic al epocii aceleia, Dr. Ioan Eck provoacă nesfârșitele logomahii, care aveau să-l aducă pe Luther la disperare...

Numai așa se explică de ce acest mare revoltat lovește în sinoadele ecumenice, dărâmă al doilea izvor al revelațiunii divine: sf. Tradițiune, neagă autenticitatea epistolei lui Iacov, pe care o numește „eine Strohepistel” și contestă însuși magisteriul cu succesiune apostolică individuală, pentru unul colectiv.

Proscris, după barbarele mentalități ale epocii, de către împăratul Germaniei Carol V, la dieta din Worms, în 1521, Luther s'a refugiat la Wartburg, într'un castel al suveranului Friederic Înțeleptul.

Refugiul dela Wartburg este singura oază de liniște, de care profită revoltatul și proscrisul. Aici, el își adâncește principiile și își revizuește forma și conținutul doctrinal, traducând Biblia într'o minunată

limbă germană, definitivând reforma Bisericii.

Germania în curând este în flăcări și incendiul se întinde pretutindeni în Europa.

Aderenții lui Luther încep excese celebre, care umplu cu tumultul lor istoria protestantismului. Nimeni nu-i mai poate ținea în frâu, anabaptiștii revoluționează Münsterul, cu Toma Münzer în frunte, la Leyden Ion Bockelson fanatizează masele, dedându-se la barbarii fără egal, când Luther iese din nou în arenă, blestemând și amenințând.

Foștii lui adepți sunt declarați „câni turbați” și exterminați până la unul...

Reforma însă câștigă teren tot mai mult. Diete după diete se întrunesc la Nürenberg, Trier și Augsburg, papa merge mână în mână cu împăratul, noui oprimări catolice dau naștere la noui revolte și sângerați protestante...

Dela Roma curg anatemele și excomunicările, dar nici Luther nu se intimidează, ci răspunde cu serii întregi de invective și imprecății „papalității înființată de diavol”.

În acest amurg turbulent, când împăratul era decis a uza de forță, iar papa convoca conciliul din Trident, moartea liniștește sbuciumul omului și închide gura plină de blesteme a lui Martin Luther, în 1546. Tenacitatea acestei lupte a făcut de atunci epocă și a caracterizat o personalitate creștină cu nota sa predominantă: revolta.

După 400 de ani dela moartea lui Luther, principiile sale liberale rămân în picioare, deși multe dintre ele au deviat complet dela îndreptarul de credință ortodox. Revolta lui Luther este însă un simbol permanent pentru humanitate, ridicată totdeauna pe baricadele împotrivrării, când i se încearcă prin forță și teroare siluirea libertăților sale.

CRONICĂ

Increștinarea Japoniei

Marii aliați au reclădit toate altarele dărâmate de șintoismul japonez în oarba sa furie distructivă, îndată după cucerirea Filipinelor.

Aliații au interzis diferitele asociațiuni și jocuri ce exaltau ferocitatea imperiului soare răsare, iar crucea blândului Iisus a răsărit iarăși gigantică peste bisericile reclădite. Extremul orient este odată în plus salvat pentru creștinism!

Catedrala Caransebeșului

Eparhia ort. rom. a Caransebeșului depune toate eforturile sale spirituale și materiale la temelia unei catedrale noi, care să cinstească acest oraș de străbune tradiții grănicerești și bisericesti.

Daniile celor ce iubesc podoaba casei Dumnezeu nu au întârziat, înregistrându-se pilde adânc grăitoare de dărnicie.

Realizarea acestui plan măreț al Prea Sfinției Sale Părintelui Episcop Veniamin Nistor ar dăruia orașului reședință o neasemuită splendoare. Dumnezeu să binecuvinteze strădaniile slujitorilor Lui!

Consiliul de Securitate

și Conferința de pace

Două instituții de epocală importanță, născute de ultimul războiu și care-și impun utilitatea de proporții cosmice.

Ținându-se paralel, una pregătește pacea — Conferința dela Paris — celălalt o consolidează — Consiliul de securitate dela New-York.

Sforțările tuturor bărbaților ce alcătuiesc aceste organizații de pace converg însă în spre buna înțelegere și armonie în afacerile externe ale tuturor națiunilor.

Unde este pace, acolo este Dumnezeu și unde este Dumnezeu, acolo este fericire!

Societatea Română

de Teologie Ortodoxă

Din inițiativa și sub președinția prof. univ. Dr. V. G. Ispir, decanul Facultății de teologie din București, s'a înființat o societate română de teologie ortodoxă.

Scopul proximal al societății este „afirmarea ecumenicității Bisericii în sânul Ortodoxiei și solidarizarea corpului didactic teologic”.

Societatea are președinte de onoare pe: I.P.S.S. Patriarhul Nicolae, I.P.S.S. Mitropolitul Dr. N. Bălan al Ardealului și pe I.P.S.S. Mitropolitul Dr. I. Mihalcescu al Moldovei.

Societatea cuprinde trei secțiuni: exegetică-sistematică, istorică și cult, viața creștină și teologie practică.

Membrii ei sunt: ierarhii Bisericii, profesorii de teologie, profesorii de seminar, etc. Vice-președinte al societății este: Prof. univ. Dr. T. M. Popescu.

Necesitatea unei astfel de asociații profesionale era de multă vreme simțită. Despre utilitatea ei au vorbit multe publicațiuni teologice din țară. Nu putem, deci, saluta decât cu o legitimă satisfacțiune nașterea societății de Teologie ortodoxă, urându-i să-și împlinească toate dezideratele sale îndreptățite.

Bibliografie teologică

Mitropolitul Nicolae, Mântuește
Doamne Poporul Tău, Sibiu, 1945.

Belu, D. I., Prof. acad. Dr., Premise
pentru o nouă etică românească,
Timișoara, 1945.

Bulea Cășineanu Ion, Amvonul și
catedra în slujba poporului, Ca-
ransebeș, 1945.

Călugăr, D., Preot, Educație și în-
vățământ, Sibiu, 1946.

Cândeș, Sp. Dr., Apostolatul laic,
Sibiu, 1944.

Cândeș, Sp. și Oancea, Z., Bune-
vestiri. Predici, Sibiu, 1944.

Chișescu, N., Dr. Prof. univ., O
dispută dogmatică, Buc. 1945.

Chișescu, N., Dr. Prof. univ., Trei
sute de ani dela răspunsul lui
Varlaam la chatehismul calvinesc,
Buc. 1945.

Chialda, M. Prof. acad. Dr., Melhi-
sedec, Caransebeș, 1946.

Colan, Nicolae Dr. Episcop, Hristos
și viața omenească, Sibiu, 1945.

Coman, V., Preot, Hristos în fami-
lie, Brașov, 1946.

Cotoșman, G., Prof. acad. Dr.,
Antohtonia Românilor în Banat,
Caransebeș, 1946.

Fruma, I., și Marcu, Gr. T., Prof.
universitar, Procesul Mântuitorului,
Sibiu, 1945.

Marcu, Gh. T., Prof. univ. Dr., Un
temeiu documentar al istoricității
cărților Noului Testament: Frag-
mentul Muratori, Sibiu, 1944.

Marcu, Gr. T. Dr. Prof. univ.,
Hristos în fața științei, Sibiu, 1946.

Mladin, N., Prof. acad., Bucură-Te
Maică Pădurea Fecioară, Sibiu,
1945.

Morariu, L., Prof. univ., Cazană
lui Varlaam, R. Vălcii, 1945.

Neaga, N., Prof. univ. Dr., Hristos
în V. Testament, Sibiu, 1944.

Petreuță, I., Dr. Prof. acad., Spiri-
tismul, Timișoara, 1945.

Rezuș, P., Prof. acad. Dr., Intro-
ducere în Teologia dogmatică,
Caransebeș, 1946.

Sabău, I., Dr., Disciplina funcționa-
rilor publice, Sibiu, 1946.

Sârbu, C. Dr. Conf. univ., Misiona-
rismul laic în lupta antisectară,
Sibiu, 1945.

Sârbu, C. Dr. Conf. univ., Originea și
răspândirea sectarismului, Sibiu, 1945.

Slevoacă, Șt., Dr. asist. univ., Popa-
suri duhovnicești, Râmnicu Vălcii-
Craiova, 1945.

Stan, L. Dr., Prof. univ., Sfinții ro-
mâni, Sibiu, 1945.

Stăniloae, Dr. Dr. Prof. univ., Filo-
calia, I, Sibiu, 1946.

Vasilescu, Em., Prof. acad. Dr.,
Noua știință și spiritualismul creș-
tin, Sibiu, 1946.

Vasilescu, Em., Prof. acad. Dr.,
Valoarea argumentelor raționale
pentru dovedirea existenței lui
Dumnezeu, Sibiu, 1946.

ANTIȚARIAT TIMIȘOARA
Lei 4